

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΤΥΠΟΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ - Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ -

1931

Ε. Μ. της Κ. τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

Τὸ 1928 ἐζήτησα εἰς πραγματείαν μου, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν 63^{ον} τόμον τοῦ περιοδικοῦ *Hermes* σ. 241 — 58, ν' ἀποδείξω, ὅτι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένους φερόμενος Ἐπιτάφιος ἀστηρίκτως καὶ ἐκ προκαταλήψεως μέχρι τοῦδε παρ' ὄλων σχεδὸν τῶν φιλολόγων ἀθετεῖται καὶ ὅτι σοβαρώταται καὶ πολυάριθμοι θετικαὶ ἐνδείξεις ὑπάρχουσι μαρτυροῦσαι ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ, πᾶν ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐναντίον τῆς γνησιότητος ἐλέχθη, εἴτε προέρχεται ἐκ παρανοήσεως εἴτ' ἀποτελεῖ αὐθαίρετον ὑποκειμενικὸν ἰσχυρισμὸν — στερεῖται δὴ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀποδεικτικῆς ἀξίας. Καὶ ὅμως, ὅτι θὰ ἐξαφνίζετο ἡ κοινὴ τῶν φιλολόγων γνώμη, ποῦ εἶχε συνηθίσει νὰ θεωρῇ τὴν ἀθέτησιν τοῦ ἔργου, ὡς καὶ ἀπολύτως καὶ τετραγωνικώτατ' ἀποδεδειγμένον, το ἐγνώριζα· ἤθελα ὅμως ν' ἀναγκάσω τοὺς ἐμμένοντας ἀκόμη εἰς τὴν ἀθέτησιν νὰ προσαγάγουν ἀληθινὰ ἐπιχειρήματα καὶ διὰ τοῦτο προσέθετα ἐν σελ. 257: « Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου ἔχω προσαγάγει καὶ θετικὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν. Τὸ *opus probandi* πίπτει τῶρα ἐπὶ τοὺς ὤμους ἐκείνων, ὅσοι θεωροῦν ἀκόμη ὑποβολιμαῖον τὸν Ἐπιτάφιον. Ἐφ' ὅσον δὲν παρουσιάζονται σοβαρὰ καὶ ἀντικειμενικῶς παραδεκτὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἀθετήσεως, δικαιουται οὗτος νὰ θεωρῆται ὡς γνήσιος ».

Ἐπέρασαν ἀπὸ τότε τρία ἔτη καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὐδεμία ἀναίρεσις τῶν γνωμῶν μου εἶδε τὸ φῶς. Τοῦναντίον μάλιστα, πολλοὶ μὲν ἐκ τῶν ξένων φιλολόγων εἰς ἐπιστολάς πρὸς ἐμὲ ὠμολόγησαν, ὅτι μετεπείσθησαν, εἰς τὰ δύο δὲ καὶ μόνα, καθ' ὅσον γνωρίζω, δημοσιεύματα, ποῦ ἀναφέρεται ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Δημοσθένους, τάσσονται οἱ συγγραφεῖς ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς γνώμης μου. Καὶ ὁ μὲν Paul Maas, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Königsberg, τοῦ ὁποίου γνωστὴ εἶναι ἡ μεγάλη κριτικὴ αὐστηρότης εἰς ὄσους παρακολουθοῦν τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην μας, ἀναγνώσας εἰς τὰ τυπογραφικὰ δοκί-

μια τήν μελέτην, ἐπρόφθασεν εἰς τὸ ἴδιον τεύχος τοῦ Hermes σ. 258 — 60 νὰ προσαγάγη καὶ ἄλλο ἐπιχείρημα εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεώς μου, τήν παρὰ Λυκούργῳ (331) μίμησιν τοῦ πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ἐκφωνηθέντος λόγου. Ὁ δὲ Wolf Aly, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ γερμανικοῦ Freiburg, γράφει εἰς τὸ βιβλίον του *Formprobleme der frühen griechischen Prosa*, Leipzig 1929 (*Philologus, Supplementband XXI 3*) σ. 90: Nach den Ausführungen von Sykutris Hermes 63 (1928) 241ff dürfen wir damit rechnen, dass die Rede wirklich von Demosthenes ist, der bekanntlich mit dem Lobe der Gefallenen beauftragt war. Sie ist jedenfalls ein rechtes Produkt aus dem Winter 338/7.

Ἐναντίον τῆς γνησιότητος ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Στέφανος Τραχήλης εἰς τὸν 42^{ον} τόμον τῆς « Ἀθηναῶς » (1930) σ. 197 — 216 διεξοδικήν μελέτην. Δυστυχῶς ἡ μελέτη αὕτη ὄχι μόνον δὲν τηρεῖ τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα εἰς τὴν πραγματείαν μου καὶ παρέθεσ' ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζει τὸ φαινόμενον, ὅτι ζητεῖ ν' ἀνασκευάσῃ πραγματείαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέγνωσεν καὶ τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον ἐκ τοῦ τίτλου καὶ ἐξ ἀκοῆς¹⁾.

Ἐπειδὴ δὲν συνηθίζω νὰ ἐκφέρω ἰσχυρισμοὺς χωρὶς ἀποδείξεις καὶ παραπομπάς, παραθέτω κατωτέρω ὅλα τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κ. Τραχήλης ἀναφέρει καὶ καταπολεμεῖ τὰς γνώμας μου. Πλὴν τῆς γενικῆς παραπομπῆς εἰς τὸν Hermes ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας του, οὐδεμίαν ἀκριβεστέραν παραπομπὴν ὑπάρχει, ὡς ἄκις ὀνομαστί ἀναφέρονται τὰ δῆθεν ἐπιχειρήματά μου.

Σελ. 197 « Τελευταίως ὁ κ. I. Συκουτρῆς προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ λόγου εἰς δύο κυρίως²⁾ ἐπιχειρήματα στηριζό-

¹⁾ Ὅτι ὁ κ. Τραχήλης ἀγνοεῖ τὴν Γερμανικὴν, γνωρίζω ἐκ προσωπικῆς αὐτοῦ ὁμολογίας πρὸς ἐμὲ (1930)· ὅτι ὁμοῦ δὲν κατέφυγεν εἰς τὴν βοήθειαν κανενὸς γερμανομαθοῦς, συνάγω (καὶ θὰ συναγάγῃ μετ' ἐμοῦ καὶ ὁ ἀναγνώστης) ἐκ τῆς ἀγνοίας ἢ παραμορφώσεως τῶν ἀπόψεών μου.

²⁾ Τὸ κυρίως ὑπογραμμίζω ἐγώ. Ὅτι ἡ προσθήκη τῆς λέξεως ὑπὸ τοῦ κ. Τραχήλη εἶναι σκόπιμος, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν σελ. 204, ὅπου αὕτη ἐπανέρχεται.

μενος, πρώτον ὅτι ὁ ἐπιτάφιος δὲν δύναται νὰ ἔχη τὸν τρόπον τοῦ δημηγορικοῦ γένους, καὶ δεύτερον ὅτι ἡ εὐφημία καὶ ἡ πρὸς τὴν τῶν νεκρῶν ἀταραξίαν καὶ ἀπάθειαν εὐλάβεια ἐπέβαλλον εἰς τὸν λέγοντα ὠρισμένους περιορισμούς». Καὶ ἐν μακαρίᾳ πεποιθήσει, ὅτι ἡ εὐφημία εἶναι τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα, ἀναφέρει ὁ κ. Τραχήλης ἐν σ. 210, 213, 214, κάθε φοράν εἰρωνικῶς, τὴν εὐφημίαν, ὡς ἐξήγησιν τῶν μὴ Δημοσθενικῶν, κατ' αὐτόν, γλωσσικῶν στοιχείων, ποῦ ἀνακαλύπτει.

Ἄς ἴδωμεν ὁμῶς, πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα: Ἡ πραγματεία μου περιλαμβάνει 17 πυκνοτυπωμένας σελίδας, αἱ ὅποια περιέχουν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος, ἐφ' ὅσον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος παρέλειψα νὰ ἐκθέσω, ἀφ' οὗ την εἶχεν ἤδη ἐκθέσει ὁ H. Lentz εἰς δύο, δυσεύρετα ἔστω, γυμνασιακὰ προγράμματα, καὶ τὰ χωρία, εἰς τὰ ὅποια παραπέμπω, οὐδέποτε σχεδὸν παραθέτω αὐτολεξεί. Ἐντὸς τῶν 17 αὐτῶν σελίδων ἀναφέρεται εἰς 5 1/2 μόνον στίχους τῆς σελ. 246 τὸ δεύτερον ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια ὁ κ. Τραχήλης ἰσχυρίζεται, ὅτι θεωρῶ «κύρια» ἐπιχειρήματα, διὰ τῶν ἐξῆς καὶ μόνον λέξεων: «Εἰς ἓνα τοιοῦτον ἄνδρα (ἐμπειρον δῆλα δὴ τῶν ἐν Ἀθήναις συνθηκῶν), καὶ ὄχι εἰς ἓνα λόγιον τοῦ γραφείου ἀρμόζει ἐπ' ἴσης καὶ ἡ εὐλαβῆς προσοχὴ νὰ μὴ ἀναφέρῃ ὀνομαστικῶς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς ἐπὶ τοῦ τάφου §§ 30 ἐ. (ἐν σημειώσει παραπέμπω εἰς τὸν Ἡρόδοτον 2, 86 καὶ Μενέξενον 238 C). Ὁ Ἰσοκράτης τοὺς ὀνομάζει εἰς τὸν Πανηγυρικόν του, διότι ὁ λόγος οὗτος δὲν ὑποτίθεται ἐκφωνούμενος ἐπὶ τοῦ τάφου. Ὁ Ἰμέριος ὁ σοφιστὴς τοὺς ὀνομάζει εἰς τὸν Πολεμαρχικόν του, ἂν καὶ εἶπε τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὸν Κεραμεικόν».

Τὸ δὲ πρῶτον «κύριον» δῆθεν ἐπιχείρημα δὲν ἀνέφερα καὶ ὡς ἐπιχείρημα. Πρόκειται δῆλα δὴ περὶ τοῦ ἐξῆς. Μεθοδικὸς κανὼν τῆς λογικῆς λέγει, ὅτι ἡ ἀνασκευὴ μιᾶς πλάνης (καὶ πλάνη εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ ἀθέτησις τοῦ Ἐπιταφίου) παρουσιάζεται περισσότερον ὠλοκληρωμένη, ὅταν ὁ ἀνασκευάζων αὐτὴν δείξῃ καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αὕτη ἐδημιουργήθη — χωρὶς νὰ εἶναι τοῦτο ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον. Ἐξετάζων λοιπὸν εἰς δύο καὶ μόνας σελίδας, πῶς συμβαίνει, ὥστε καὶ ἀρχαῖοι, ὅπως ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος, καὶ οἱ νεώτεροι ὅλοι σχεδὸν κριτικοὶ νὰ θεωρήσουν

ὕποβολιμαῖον τὸ ἔργον, ἀποδεικνύω, ὅτι εἰς τὸν Ἐπιτάφιον λείπουν ἢ εἶναι σχετικῶς σπανιώτερα ¹⁾ τὰ ἀγωνιστικὰ στοιχεῖα τῆς ῥητορικῆς τοῦ Δημοσθένους, ἢ ὀργή, ἢ πικρότης, ὁ σαρκασμός, τὸ πάθος, αἱ ἀπότομοι ἀποστροφαί, τὰ νακόλουθα, αἱ ἀποσιωπήσεις, «τὰ φορτικὰ ὀνόματα» κλπ., διότι πρόκειται περὶ ἔργου ἐπιδεικτικοῦ, ἐκφωνηθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου, ὅπου ἐπεβάλλετο κάποια εὐλάβεια καὶ ἀποχή ἀπὸ τῆς ὀξύτητος καὶ τῶν σφοδρότητων τῶν καθημερινῶν πολιτικῶν ἀγώνων—ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερον θὰ ἐθεωρεῖτο ἔλλειψις στοιχειώδους τάκτ καὶ εὐπρεπείας νὰ ὁμιλήσῃς εἰς ἐπικήδειον ἢ νεκρολογίαν περὶ ὠρισμένων πολιτικῶν πραγμάτων μὲ τὸν ἴδιον τόνον, μὲ τὸν ὅποιον ὁμιλεῖς περὶ αὐτῶν εἰς κύριον ἄρθρον ἢ εἰς κοινοβουλευτικὴν ἀγόρευσιν. Προσέθετα δ' ἐν τέλει τὸ ἐρώτημα, ἂν δὲν εἶναι πιθανώτερον ὁ Δημοσθένης ὁ ἴδιος νὰ προσήρμοσε τὸν τόνον τῆς ὁμιλίας του πρὸς τὰς συνηθείας τοῦ εἴδους τούτου τοῦ λόγου, παρὰ ὅτι κάποιος μεταγενέστερος σοφιστής, ποῦ θέλει νὰ περάσῃ ὡς Δημοσθένης καὶ θέλει καὶ ἢ μπορεῖ νὰ γράφῃ δημοσθενικά, θὰ παρητεῖτο ἴσα ἴσα τῶν χαρακτηριστικωτέρων στοιχείων τῆς Δημοσθενικῆς «δεινότητος».

Αὐτὰ εἶναι τὰ «κύρια» (ἢ μᾶλλον τὰ μόνα, διότι ὁ κ. Τραχήλης, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ γνῶσιν κανενὸς ἄλλου) ἐπιχειρήματά μου. Ἄν τοῦλάχιστον ἐγνώριζε καὶ αὐτὰ τὰ δύο ἔστω ἀκριβῶς καὶ ἐξ ἰδίας μελέτης καὶ ὄχι ἐξ ἀκοῆς ²⁾ μόνον!

Ἐν σελ. 204 λέγει: «οἱ περιορισμοὶ τοῦ ἐπιταφίου ἀληθῶς δὲν ἐπεβάλλοντο ὑπὸ ῥητῶν διατάξεων ³⁾, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ αἰσθήματος τῆς πρὸς τοὺς νεκροὺς εὐλαβείας καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἐλαστικὸν ἀναλόγως τῆς δεισιδαιμονίας, τῆς μορφώσεως, τῆς πνευματικῆς στενότητος ἢ εὐρύτητος τοῦ λέγοντος». Καὶ ἐρωτῶ· ποῦ ἐγὼ ἀνέφερα, ὅτι ῥηταὶ διατάξεις ἐπέβαλλον περιορισμούς; Αὐτὸ το ἰσχυρίζεται ὁ κ. Τραχήλης, δεχόμενος ὅτι, ἂν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἐπιταφίου δὲν ἀναφέρει τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς ὀνομαστί, το κάμνει,

¹⁾ Δείγματα τοιούτων στοιχείων καὶ ἐκ τοῦ Ἐπιταφίου ἀπαριθμῶ ἐν σελ. 256.

²⁾ Πρέπει νὰ προσθέσω, διὰ νὰ κατανοηθῇ καλύτερον ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Τραχήλη, ὅτι ἡ μελέτη μου περὶ τοῦ Δημοσθενικοῦ Ἐπιταφίου ἀπετέλεσε τὸ κυριώτερον θέμα τῆς προφορικῆς μου πρὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς δοκιμασίας ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ.

³⁾ Ὑπογραμμίζω ἐγώ.

ἐπειδὴ το ἀπαιτεῖ ἡ ῥητορικὴ σχολή (σ. 203 καὶ 209), προσθέτων μάλιστα, ὅτι ὁ Πλάτων « ἀγνοεῖ τὸν λόγον τῆς εὐφημίας ταύτης, τῆς μὴ μνημονεύσεως δῆλα δὴ πρὸ τῶν νεκρῶν Ὀλυμπίων θεῶν », ἐνῶ ταυτοχρόνως παραθέτει καὶ τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Μενεξένου: ὦν τὰ μὲν ὀνόματα πρέπει ἐν τῷ τοιῷδε εἶναι¹⁾. Ἐπρεπε, βλέπετε, ὁ Πλάτων νὰ προσθέσῃ δασκαλικώτατα: « δὲν ἀναφέρω ὀνομαστὶ τοὺς Ὀλυμπίους θεούς, διότι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν συγχρόνων μου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὀνομασίαν των ἐπὶ τοῦ τάφου »! Καί, ἐν ᾧ ἰσχυρίζεται ὁ κ. Τραχήλης, ὅτι ἡ ἀποφυγὴ τῆς ὀνομασίας τῶν Ὀλυμπίων θεῶν εἶναι δίδαγμα τῆς σχολῆς — νὰ μας ἔλεγε τοῦλάχιστον, τίνα σκοπὸν ἐπεδίωκεν αὐτὸ τὸ δίδαγμα! — δὲν παρέχει καμμίαν παραπομπήν, παρασιωπᾷ, ὅτι ὁ κατ' ἐξοχὴν ῥήτωρ τοῦ γραφείου καὶ διευθυντῆς ῥητορικῆς σχολῆς Ἰσοκράτης ὀνομάζει εἰς τὸν Πανηγυρικὸν του τοὺς θεούς, ὅτι ὁ καθηγητῆς καὶ σοφιστῆς Ἰμέριος τους ὀνομάζει ἐπ' ἴσης, ὁμολογεῖ δὲ σ. 198¹⁾, ὅτι τὸ κυριώτερον ἐγχειρίδιον συγγραφῆς ἐπιταφίων λόγων, ποῦ ἔχομεν, ἡ ῥητορικὴ τέχνη τοῦ Ψευδοδιονυσίου²⁾, « οὐδόλως ὁμιλεῖ περὶ τῆς δεισιδαίμονος εὐφημίας » « διότι ἡ θρησκευτικὴ ἀντίληψις ἦτο διάφορος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του » — ἐκ τοῦ ὁποίου συνάγεται λογικῶς, ὅτι ἄρα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δημοσθένους ἡ θρησκευτικὴ ἀντίληψις ἀπηγόρευε τὴν ὀνομασίαν καὶ ὅτι ἐπομένως καὶ ὁ γνήσιος Δημοσθένης ὤφειλε νὰ τὴν σεβασθῆ.

¹⁾ Ὁ κ. Τραχήλης δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου 2, 86, ποῦ παραθέτω, οὔτε ὅτι τὸ ἴσμεν γὰρ παρὰ Πλάτωνι ὠβελίσθη ὄχι τῶρα, οὔτε ὑπὸ τοῦ κ. Συκουτρῆ, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Wilamowitz.

²⁾ Ὁ κ. Τραχήλης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης τοῦ « Διονυσίου » (ἐν ᾧ διακρίνει πάντοτε τὸν Δημοσθένην τοῦ Ψευδοδημοσθένους), προφανῶς ἐν τῇ πεποιθῆσει, ὅτι τὸ ἀνωνύμως παραδοθὲν τοῦτο ἔργον εἶναι γνήσιον ἔργον τοῦ τρεῖς αἰῶνας τοῦλάχιστον πρὸ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ζήσαντος Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει τόσην σχέσιν, ὅσην μὲ τὸν Δογγῆνον τὸ σύγγραμμα *Περὶ ὕψους*. Τὸ νοστιμώτερον εἶναι, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ γνήσιος Διονύσιος ἀρνεῖται τὴν γνησιότητα τοῦ Ἐπιταφίου, ὁ Ψευδοδιονύσιος VI 6 τ. II σ. 278,5 Usener ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, ὡς ἂν ἦτο γνήσιον ἔργον τοῦ Δημοσθένους. Ὁ κ. Τραχήλης δὲν παρετήρησε τίποτε, ἐν ᾧ θὰ ἤμποροῦσε νὰ το ἔβλεπεν εἰς τὸν *A. Schaefer, Demosthenes und seine Zeit* III² 36¹, ἂν τὴν ἐν σελ. 205¹ παραπομπήν δὲν εἶχε παραλάβῃ ἀδασανίστως ἀλλοθεν.

Ἐν σ. 201 λέγονται τὰ ἑξῆς: «καὶ ἔπειτα καὶ ἂν κατὰ τὴν γλῶσσαν ὄντως εὐρίσκεται ὁ Ὑπερείδης ἀφιστάμενος τοῦ καθαροῦ ἀττικοῦ τύπου ¹⁾, εἰς τὰ θρησκευτικὰ τοῦλάχιστον νόμιμα δὲν ἠδύνατο τόσον ἀκόμη ἔνωρις νὰ ἀποστῆ τῶν παραδεδομένων, ἂν ταῦτα ὄντως αὐστηρῶς ἐπεβάλλοντο». Ὁ ἀναγνώστης θὰ συναγάγῃ ἀναγκαίως ἐκ τῆς φράσεως ταύτης, ὅτι πράγματι ὁ Ὑπερείδης, ἀναφέρων ὀνομαστικῶς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του, διαψεύδει τὸν ἰσχυρισμόν μου, ὅτι δὲν ἐπέτρεπετο εἰς τὸν Δημοσθένην τοῦτο. Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ διεξέλθῃ τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Ὑπερείδους θὰ διαπιστώσῃ, ὅτι οὐδαμοῦ ὀνομάζεται οὐδεὶς ἐκ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν.

Σελ. 204. «Ἡ κυρία ²⁾ προσπάθεια τοῦ κ. Συκουτρῆ, ὅπως θεωρήσῃ τὸν ἐπιτάφιον ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τῶν τελετουργικῶν πράξεων τῆς ταφῆς καὶ οὕτω προσδώσῃ εἰς αὐτὸν ἀκαμψίαν, δι' ἧς νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ἡ ψυχρότης καὶ ἡ ἄκρα εὐφημία τοῦ Δημοσθενείου Ἐπιταφίου, δὲν φαίνεται νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων».

Ὅτι ὁ ἐπιτάφιος ἀπετέλει μέρος τῆς τελετῆς τῆς ταφῆς, δὲν το λέγει ὁ κ. Συκουτρῆς· ἴστω λέγει ὁ Θουκυδίδης 2, 34 εἰς τὴν μόνην σφζομένην διεξοδικήν περιγραφὴν τοῦ ἐθίμου τούτου. Ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Δημοσθένους ἔχει ἀκαμψίαν καὶ ψυχρότητα, δὲν το λέγει πάλιν ὁ κ. Συκουτρῆς· το λέγει ὁ κ. Τραχήλης καὶ το ἀμφισβητεῖ ὁ κ. Συκουτρῆς. Ἐγὼ ὁμιλῶ εἰς τὴν μελέτην μου περὶ «θέρμης καὶ ἐπιδράσεως» σ. 247, «περὶ συγκινητικῶν λόγων» σ. 248 περὶ «θρησκευτικῆς σοβαρότητος» 256 κλπ. Παρεδέχθην δὲ μόνον, ὅτι σχεδὸν λείπουν (καὶ ἔπρεπε νὰ λείπουν) τὰ ἀγωνιστικὰ στοιχεῖα τοῦ Δημοσθενικοῦ λόγου, αἱ βίαιαι ἐκφράσεις, ἡ πικρότης κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ὁ πολεμικὸς τόνος γενικῶς, ποῦ συναντῶμεν εἰς τὰς δημηγορίας καὶ τοὺς δικανικοὺς τοῦ λόγου, ὅπως λείπουν ἀπὸ τὸν Μενέξενον τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα τοῦ Πλατωνικοῦ ὕφους ³⁾, ὅπως λείπουν ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Ὑπερείδους

¹⁾ Καὶ τὴν πρόληψιν αὐτὴν διέλυσα ὀριστικῶς, ἐλπίζω, εἰς τὸ περιοδικὸν Deutsche Literaturzeitung 1929, 702 - 6 — ἀλλ' αὐτὸ δὲν μας ἐνδιαφέρει ἐδῶ.

²⁾ Περὶ τῆς σκοπίμου προσθήκης τῆς λέξεως ταύτης ἴδε τάνωτέρω λεχθέντα.

³⁾ Ἴδε W e n d l a n d, Die Tendenz des platonischen Menexenos ἐν Hermes 25 (1890) 171 κέξ. Διὰ τοῦτο ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεωρεῖτο νόθον τὸ ἔργον τοῦτο.

(τὸν ὁποῖον διαρκῶς ὁ κ. Τραχήλης ἀντιτάσσει πρὸς τὸν Δημοσθένειον [πρβλ. ἰδίως σ. 200], χωρὶς νὰ προσέξῃ, ὅτι ὅλα, ὅσα ἐπιρρίπτει κατὰ τοῦ Δημοσθενείου, συναντῶνται καὶ εἰς τὸν λόγον τοῦ Ὑπερείδους) ἢ χαρακτηριστικὴ τοῦ Ὑπερείδους χάρις, ἢ εὐφυολογία καὶ ἢ κομψότης. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν λέγεται τῶρα, οὔτε ὑπὸ τοῦ κ. Συκουτρῆ, ἀλλ' ἀπαντᾷ (διὰ ν' ἀναφέρω πρόχειρον βιβλίον) εἰς τὴν Γραμματολογίαν τοῦ Christ-Schmid εἰς τὴν 6^{ην} ἔκδοσιν τοῦ Α' τόμου (1912) σ. 613. Ἐκεῖ ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «Διδακτικὸς διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ὀφείων τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Ὑπερείδους, εἶναι ὁ Ἐπιτάφιος... Εἰς τὴν ἐξόρμησιν πρὸς τὸ περιπαθὲς ἀπέτυχεν ἐνταῦθα ὁ ἀριστοτέχνης τῆς κομψῆς, εὐφυοῦς καὶ ἐτοιμολόγου nonchalance· ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ὁ μόνος λόγος τοῦ Ὑπερείδους, ποῦ ἔχει συνταχθῆ ἐπιμελῶς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχρότερος».

Ἐν σ. 203 παραθέτει ὁ κ. Τραχήλης ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, ἐπομένως ὡς κατὰ λέξιν παράθεσιν, χωρὶς ὅμως παραπομπήν, τὴν ἀκόλουθον φράσιν μου: (ἀπήτει) «οὐχὶ τὴν ἀγωνιστικὴν λέξιν, τὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ τὴν γραφικὴν, κοινούς τινὰς τόπους, τὸ μὴ προσωπικὸν καὶ τὴν θρησκευτικὴν σοβαρότητα καὶ ἀταραξίαν τῆς νεκρικῆς τελετῆς» καὶ προσθέτει τὴν λίαν διαφωτιστικὴν κρίσιν, ὅτι εἶναι μὲν τοῦτο ἀληθές, «ἀλλ' ὄχι ἐν ᾧ μέτρῳ νομίζει». Τὴν φράσιν ταύτην οὐδαμοῦ τῆς πραγματείας μου λέγω. Εἶναι δημιούργημα τοῦ κ. Τραχήλη, ὁ ὁποῖος ὑπέβαλεν εἰς ἐμὲ φράσιν, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ἀπὸ τὰ ἐν σελ. 256 λεγόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνιστὶ παρατιθεμένων λέξεις ἀγωνιστικῆς καὶ λέξεις γραφικῆς καὶ μερικῶν γερμανικῶν λέξεων, τὰς ὁποίας, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὴν συνάφειαν τοῦ λόγου, ἀνεζήτησεν εἰς τὸ λεξικόν, ὅπως: Gemeinplätze, Volksversammlung, Gerichte, Ernst, Totenfest¹⁾. Συγχέων δὲ τὴν μεταξὺ ἀγωνιστικῆς καὶ γραφικῆς λέξεως διαφορὰν πρὸς τὴν συνήθειαν νὰ μὴ ἀναφέρονται ἐπὶ τοῦ τάφου οἱ Ὀλύμπιοι θεοί, νομίζει, ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη (περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησ' ἀνωτέρω καὶ ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν εἰς τὴν Ῥητορικὴν

¹⁾ Τὴν λέξιν Überpersönliche (ὑπεράνω τῶν προσώπων, ὑπερατομικόν) ἀντελήφθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διεθνοῦς λέξεως Person ὡς «μὴ προσωπικόν» (Unpersönlich).

του ὁ Ἀριστοτέλης Γ 12) συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἀναφέρονται ὀνομαστικὰ τὰ πρόσωπα καὶ οἱ τόποι. Ἔτσι ἀντικρούει ὁ κ. Τραχήλης τὴν ἰδικήν του παρανόησιν, ποῦ φορτώνει εἰς ἐμέ, παραθέτων τὰ κύρια ὀνόματα, ὅσα συναντῶνται εἰς τοὺς Ἐπιταφίους τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Λυσίου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ὑπερείδους — χωρὶς καὶ πάλιν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κατ' οὐδὲν διαφέρει ὁ τοῦ Δημοσθένους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἤμποροῦσ' ἀκόμη περισσότερα κύρια ὀνόματα νὰ παραθέσω.

Ἐν σελ. 244 σημ. 2 τῆς μελέτης μου διώρθωσα τὴν ἐν § 9 λέξιν ἐμμέτρους εἰς ἐν μέτροις καὶ ἡ διόρθωσις εἰσήχθη εἰς τὸ κείμενον ὑπὸ τοῦ W. Rennie, ἐκδώσαντος πρὸ ὀλίγου τὸν 3^{ον} τόμον τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν Bibliotheca Oxoniensis. Ὁ κ. Τραχήλης καὶ αὐτὴν τὴν διόρθωσιν ἀποδίδει διαστρεβλωμένην ἐν σ. 211 ἐν μέτρῳ.

Σημειῶνων τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν ἐν τῇ § 18 λεγομένων καὶ τοῦ χωρίου 18,20 ὁ Blass ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἐπιταφίου εἶναι μίμησις τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου. Τὴν γνώμην ταύτην πολεμῶν ἐγὼ σ. 249 παρατηρῶ, ὅτι ταῦτ' ἀποτελοῦν συνήθη παρὰ Δημοσθένει ἰσχυρισμὸν (καὶ παραθέτω τὰ χωρία 6,27. 8,35. 9,28. 33. 18,295), ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἀποσκοπεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἥτταν τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ ῥήτορος, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως κολακεύει τοὺς συμπολίτας· εἶναι λοιπὸν κάθε ἄλλο παρὰ γνώμη χάριν μιμήσεως ἀπλῶς καὶ ἄνευ λογικῆς ἀνάγκης παρατιθεμένη. Ἴδου τώρα, πῶς ἀποδίδει τὴν γνώμην μου ὁ κ. Τραχήλης σ. 213: «Ἐνταῦθα ἔχομεν πλήρη ἀπήχησιν τῶν παρὰ Δημ. II. τ. στεφ. 20 (ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Blass, ὁ Συκ.)». Παριστάνεται δῆλα δὴ ὁ Συκ. ὁμολογῶν, ὅτι ὁ κατ' αὐτὸν τὸ 338 γραφεὶς λόγος περιέχει ἀπήχησιν τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου λόγου, ὅστις ἐγράφη τὸ 330! Καὶ τοῦτο διότι ὁ κ. Τραχήλης μὴ δυνάμενος ν' ἀναγνώσῃ τὰ Γερμανικά, ἀναγινώσκων ὅμως τοὺς Ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς, εἶδε καὶ εἰς τοῦ Blass τὸ βιβλίον καὶ εἰς τοῦ κ. Συκουτρῆ τὴν πραγματείαν νὰ γίνεται παραπομπὴ εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον 18,20· ἐντεῦθεν ἐφαντάσθη, ὅτι συμφωνῶ μὲ τὸν Blass.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως παράδειγμα πίστεως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν γνωμῶν τοῦ ἀντιπάλου παρέχεται ἐν σελ. 204: «ἀλλὰ τὸ

τοῦ Δημ. (ὕφος) εἶναι παντελῶς ξένον, ὡς καὶ ὁ κ. Συκουτρῆς ὁμολογεῖ» — χωρὶς παραπομπὴν φυσικά. Φαντασθῆτε τῶρα τὸν κ. Συκουτρῆν νὰ γράφῃ ὀλόκληρον μελέτην, διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ἔργον τοῦ Δημοσθένους, νὰ ὁμολογῇ ὅμως ταυτοχρόνως, ὅτι τὸ ὕφος τοῦ «εἶναι παντελῶς ξένον». Ἄς ἴδωμεν ὅμως, τί λέγει ὁ κ. Συκουτρῆς:

Ἐν σελ. 252 τῆς μελέτης μου ἐκφράζω τὴν ἐκπληξίν μου, διότι οἱ γράψαντες μέχρι τοῦδε κατὰ τῆς γνησιότητος, καὶ ἰδίᾳ ὁ Westermann, παρέλειψαν νὰ ἐξετάσουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἔργου καὶ νὰ τὰ συγκρίνουν πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τῶν ὁμολογουμένως γνησίων ἔργων τοῦ Δημοσθένους, ἀφιερῶν δὲ 3½ σελίδας εἰς τὴν προσαγωγὴν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους. Ποῖα εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα¹⁾, θὰ εὔρη ὁ ἀναγνώστης κατωτέρω καὶ θὰ κρίνῃ τὴν ἀποδεικτικὴν τῶν δυνάμιν· εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅμως ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ὑποχρέωσις νὰ κρίνῃ καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ, πῶς αἱ 3½ σελίδες ἐπιχειρηματολογίας ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τοῦ ὕφους ἀποτελοῦν ὁμολογίαν, ὅτι τὸ ὕφος τοῦ Ἐπιταφίου «εἶναι παντελῶς ξένον» πρὸς τὸ Δημοσθενικόν.

*
*
*

Ἀπὸ τάνωτέρω—καὶ ἀπηρίθμησα ὅλας τὰς περικοπὰς τῆς πραγματείας τοῦ κ. Τραχήλη, ὅπου ἀναφέρονται γινῶμαι δῆθεν ἰδικαί μου—ἀποδεικνύεται, νομίζω, πασιφανῶς, ὅτι ὁ γράψας δὲν ἔχει ἀκριβῆ γινῶσιν τῆς μελέτης μου καὶ ὅτι ἐπέτυχεν νὰ συγγράψῃ ἀνασκευὴν ἐργασίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδιέβασεν καὶ ν. Πρὸς μεγαλυτέραν ἀκόμη ἀπόδειξιν,

¹⁾ Ἐχων ἀνὰ χεῖρας ὁ κ. Τραχήλης τὸ Γερμανικόν κείμενον, εἶδεν ἐν ἀρχῇ τῆς σελ. 253 τὰς ἑλληνιστὶ παρατιθεμένας χαρακτηριστικὰς τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους 24 ὅλας φράσεις, ποῦ συναντῶνται εἰς τὸν Ἐπιτάφιον. Καὶ περὶ αὐτῶν μὲν ἰσχυρίζεται σ. 210, χωρὶς ἴχνος ἀποδείξεως, ὅτι «τινὲς μὲν τούτων εἶναι κοινὰ καὶ εἰς ἄλλους ῥήτορας, ἐν συνόλῳ δὲ εἶναι ἐλάχισται ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μὴ Δημοσθενείους» (ὁ κ. Τραχήλης ἀναφέρει εἰς τὴν μελέτην του ἐν τῷ συνόλῳ ὡς μὴ Δημοσθενείους 13 μόνον λέξεις καὶ 6 φράσεις), αἵτινες ἀνευρίσκονται παρὰ Δυσίᾳ, Ἰσοκράτει, Πλάτωνι, Δυκούργῳ, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ἐγὼ ὁμολογῶ τὴν ἀλλοτριότητα ἀπὸ τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους.

θ' ἀναφέρω διὰ βραχέων καὶ τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα, ὅσα προσάγω εἰς τὴν πραγματείαν μου ὑπὲρ τῆς γνησιότητος, τὰ ὅποια ἀγνοεῖ ὁ κ. Τραχήλης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ εἶναι δυνατὸν ὁ ἀναγνώστης, ποῦ δὲν ἤμπορεῖ νὰ εὕρη ἢ ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἐργασίαν μου ἐκείνην, νὰ σχηματίσῃ γνώμην ἀκριβῆ περὶ τοῦ ἐπιμάχου ζητήματος, ποῦ τον ἐνδιαφέρει πάντως περισσότερο παρ' ὅσον αἱ κρίσεις περὶ προσώπων.

Ἐν σ. 243 ἀναπτύσσω τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ φερόμενος τοῦ Δημοσθένους Ἐπιτάφιος ἀποκλείεται νὰ εἶναι ψευδεπίγραφος ἢ «μελέτη» ἢ παρόμοιον προῖον καλοπροαιρέτου καὶ ἀδόλου ἀσκήσεως· ἀλλ' ὅτι ἢ γνήσιον ἔργον τοῦ Δημοσθένους εἶναι ἢ ἔργον γραφὲν μετὴν πρόθεσιν νὰ πιστευθῇ ὡς ἔργον Δημοσθενικόν. Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχήλης σ. 205 ἐξακολουθεῖ μακαριώτατα νὰ πιστεύῃ μετὰ τοῦ Spengel, ὅτι πρόκειται περὶ «μελέτης», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ διδάσκαλος προσπαθῇ «νὰ δώσῃ εἰς μαθητὰς κανονικὸν τύπον ἐπιταφίου».

Ἀναλύων καὶ ἐρμηνεύων τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου εἰς τὰς σελ. 244-52 καταδεικνύω, ὅτι καὶ ἡ διάταξις αὐτοῦ εἶναι ἐπιτυχῆς καὶ ὄχι ἀναξία τοῦ Δημοσθένους, παρ' ὅσα λέγει ὁ Blass, καὶ εἰς τὰ ἐπι μέρους, ἀρκεῖ νὰ ἐρμηνευθοῦν καλῶς καθ' ἑαυτὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν θέσιν των ἐντὸς τοῦ ὅλου, δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχε γράψῃ ὁ Δημοσθένης. Καὶ εἰδικώτερον:

Α') Διὰ τὰς §§ 12-14 καταδεικνύω, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Westermann, α') ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἡ προεισαγωγὴ αὕτη καὶ παράκλησις πρὸς εὐνοίαν, διότι μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ ἐπαίνου τῶν νικητῶν καὶ ἐνδόξων προγόνων εἰς τὸν ἐγκωμιασμὸν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἦσαν νικημένοι καὶ ἐν ἀδόξῳ διὰ τὰς Ἀθήνας μάχῃ ἔπεσαν, β') ὅτι τὰ ἐν § 14 λεγόμενα ἔχουν τὸ ἀνάλογόν των εἰς τὰ 18,277.

Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχήλης σ. 212, εὕρισκει εἰς τὴν φράσιν § 13 καὶ τοὺς ἔξω τοῦ γένους πρὸς τὸν τάφον ἠκολουθηκότας πρὸς εὐνοίαν παρακαλέσαι «διαστροφὴν» τῶν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου 2, 34 καὶ 36 καὶ Πλάτωνος Μενεξ. 235B καὶ Ἰσοκράτους 8,87 λεγομένων, ὅτι παρίσταντο καὶ ξένοι εἰς τὰς δημοσίας ταφάς, θεωρεῖ δὲ «πρωτάκουστον νὰ ἐπικαλῆται ὁ ῥήτωρ ἐν ἐπιταφίῳ τὴν εὐνοίαν εἴτε τῶν μὴ συγγενῶν εἴτε τῶν ξένων» (ὥστε θὰ ἔπρεπε τῶν συγγενῶν τὴν εὐνοίαν νὰ ἐπι-

καλεσθῆ, προκειμένου νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἀνθρώπους των!)¹⁾, καὶ ἐκπλήττεται διὰ τὰ ἐν § 14 λεγόμενα, ἐν ᾧ τὰ ἴδια περίπου λέγει ὁ Δημοσθένης ἀλλαχοῦ 18,277 καὶ ὁ Ὑπερείδης ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ § 2.

Β') Διὰ τὰς §§ 25 καὶ 26 κατέδειξα, ὅτι ὅσα λέγονται περὶ τοῦ ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἀσκουμένου ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν πολιτῶν ἐλέγχου τῆς κοινῆς γνώμης, εἶναι ἀπόψεις καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Δημοσθενικῶν ἔργων ἀναπτυσσόμενα. Καὶ ὅμως ὁ κ. Τραχήλης σ. 214 εὕρισκει, ὅτι εἶναι «πολὺ ταπεινὸν» ν' ἀναφέρῃ μεταξὺ τῶν προσόντων τῆς δημοκρατίας τὸν ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἀσκούμενον ἀμοιβαῖον ἔλεγχον, χωρὶς νὰ σκεφθῆ, ὅτι καὶ ὁ γνήσιος Δημοσθένης 22,31 καὶ ὁ Ὑπερείδης Ἐπιταφ. § 25 μὲ τὸν αὐτὸν «πολὺ ταπεινὸν» τρόπον ὁμιλοῦν.

Γ') Διὰ τὰς §§ 27-31, αἱ ὁποῖαι ἀπαριθμοῦν τὰς 10 φυλάς τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἐπωνύμους των καὶ ἐπροκάλεσαν τὰς ἐπικρίσεις τῶν ἀθετούντων τὸν λόγον, κατέδειξα, ὅτι ἀποτελοῦν σημαντικωτάτην ἔνδειξιν ὑπὲρ τῆς γνησιότητος, α') διότι τοιαύτη περικοπὴ δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλους ἐπιταφίους²⁾ καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο εὐκολὸν εἰς ἓνα μιμητὴν νὰ καινοτομήσῃ, β') διότι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς περικοπῆς ταύτης μαρτυρεῖ περὶ τοῦ γνησίως Ἀττικοῦ, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀγνώστου αἰσθήματος, ὅτι αἱ 10 φυλαὶ ἀπετέλουν τὰ 10 συντάγματα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στρατεύματος, καὶ ὅτι οἱ ἀνήκοντες εἰς ἐκάστην φυλὴν εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ φανοῦν κατώτεροι τοῦ ἐπωνύμου τῆς ἥρωος, ὅπως καὶ σήμερον τὸ παρελθὸν ἐκάστου συντάγματος ἐπιβάλλει ὠρισμένας ἠθικὰς ὑποχρεώσεις καὶ παρέχει ὠρισμένα πρότυπα διὰ τοὺς κατατασσομένους εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο ἄλλως τε καὶ τὰ λείψανα τῶν πεσόντων ἐκάστης φυλῆς κατετίθεντο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης,

¹⁾ Ὁ κ. Τραχήλης, αἰσθανόμενος τὴν ἀντίρρησην, προσθέτει ἐν σημειώσει, ὅτι ἀφ' οὗ χίλιοι ἦσαν οἱ ἐν Χαιρωνείᾳ νεκροί, «οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων θὰ εἶχον ἐγγυτέραν ἢ ἀπωτέραν συγγένειαν πρὸς τοὺς θάπτομένους». Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν τὴν γνώμην αὐτὴν, ἡ ὁποία λησμονεῖ, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ εἶχαν 20000 ἄνδρας ἐλευθέρους πολίτας, ἐπομένως δὲν ἦσαν Κουκουβάουνες, πάλιν ἀναγνωρίζει ὁ κ. Τραχήλης, ὅτι ὑπῆρχαν, τινὲς ἔστω, «ἔξω τοῦ γένους».

²⁾ Ὁ κ. Τραχήλης σ. 205 εἰκοτολογεῖ φυσικὰ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦντλησεν ἐξ ἄλλων ἐπιταφίων—τί του στοιχίζει ἄλλως τε νὰ πλάσῃ καὶ ἄλλους ἐπιταφίους; Οἱ ἀρχαῖοι πάντως ἐγνώριζαν, ἐκτὸς τῶν σφζομένων, μόνον τοῦ Γοργίου τὸν Ἐπιτάφιον.

εις ἴδιαν λάρνακα, πρὸς ταύτην δ' ἀποτεινόμενον ἐκάστοτε πρέπε νὰ φαντασθῶμεν τὸν Δημοσθένην, γ') διότι ἡ σειρά, καθ' ἣν ἀναφέρονται αἱ 10 φυλαί, εἶναι ἡ ἐπίσημος, ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν μόνον γνωστῆ σειρά, ἐν ᾧ ὅλοι οἱ συγγραφεῖς, ὅσοι ἀναφέρουν καὶ τὰς 10 φυλάς, ἀγνοοῦν τὴν ἐπίσημον αὐτὴν σειράν καὶ θὰ τὴν ἠγνόει ἐπ' ἴσης καὶ ἕνας μεταγενέστερος σοφιστής, δ') διότι καὶ τὰ μυθολογικὰ παραράματα, ὅτι ὁ Ἀκάμας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου § 29 καὶ εἶχε μητέρα τὴν Αἴθραν καὶ ὅτι ὁ Οἰνεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Διονύσου § 30, ἐξηγοῦνται καλύτερα εἰς τὸ στόμα τοῦ πολιτικοῦ Δημοσθένους παρὰ εἰς τὴν γραφίδα λογίου, μὲ τὴν βοήθειαν μυθολογικῶν ἐγχειριδίων ἐργαζομένου σοφιστοῦ.

Μεγαλύτεραν σημασίαν διὰ τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος, παρὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ λόγου, ὅστις κατ' ἀνάγκην γενικότητος περιέχει, ἔχουν αἱ §§ 18 - 24, ὅπου ἐκτίθενται τὰ κατὰ τοὺς προκειμένους νεκροὺς τοῦ 338. Τὰς παραγράφους ταύτας ἀναλύω καὶ ἐρμηνεύω διεξοδικῶς εἰς τὰς σελ. 247-52, καταλήγω δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τίποτε δὲν περιέχουν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη γραφῆ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἢ νὰ προδίδῃ συγγραφέα γράφοντα μετὰ τὸ 338 καὶ γνωρίζοντα τὴν κατόπιν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων ¹⁾ — σημαντικώτατον μεθοδικὸν κριτήριον τῆς γνησιότητος. Ὅλως τούναντίον· πλεῖστα θετικώτατα στοιχεῖα μαρτυροῦν, ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους τὸ 338.

1) Τὸ συναίσθημα, ὅτι ἐν Χαιρωνείᾳ ἐπολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθερία συνετάφη μετὰ τῶν ἐκεῖ πεσόντων—συναίσθημα θαυμασίως διατυπούμενον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους 18,289 παρατιθέμενον ἐπιτύμβιον ἐπί-

¹⁾ Καὶ πράγματι τοιοῦτόν τι ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Τραχήλης σ. 214. Ἐν § 23 λέγεται· ἐπειδὴ γοῦν ἡ πεπερωμένη τούτους ἀνεῖλεν, οὐδεὶς ἀντίεστη τῶν λοιπῶν. Ἡ «ἄτοπος χρῆσις τοῦ ἀορίστου ἀντίεστη» μαρτυρεῖ, ὅτι «ὁ γράφων κρίνει ἐκ χρονικῆς ἀποστάσεως τὰ γεγονότα». Τί σημαίνει, ὅτι ὁ λόγος ἐξεφωνήθη μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης; τί σημαίνει, ὅτι πρὸ πολλοῦ ἤδη, μὲ τὴν ἐναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων, εἶχε παύσει πᾶσ' ἀντίστασις; ὁ Δημοσθένης ὁ γνήσιος ἔπρεπε νὰ γράψῃ οὐδεὶς ἀνθίσταται ἢ οὐδεὶς ἀνθίστατο ἢ δὲν ἠξεύρω ποῖον χρόνον, ὅχι ὁμως, πρὸς Θεοῦ, ἀόριστον· αὐτὸν μόνον ὁ Λυκοῦργος (μετήλλαξαν, μετέπεσεν § 50) μετὰ πάροδον 7 ἐτῶν ἐδικαιοῦτο νὰ χρησιμοποιοῦσθαι!

γραμμα—εύρίσκει υπέροχον ἔκφρασιν εἰς τὰς § § 23έ. Ἄς μου ἐπιτραπῆ νὰ τας παραθέσω: καὶ τὰ μὲν ἄλλ' ἔστιν τούτων, ὡς ἕκαστος ἔχει γνώμης, οὕτως ὑπολαμβάνειν· ὁ δ' ἅπασιν ὁμοίως τοῖς οὖσιν ἀνθρώποις γεγένηται φανερόν, ὅτι ἡ πάσης τῆς Ἑλλάδος ἄρ' ἐλευθερία ἐν ταῖς τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ψυχαῖς διεσώζετο· ἐπειδὴ γοῦν ἡ πεπωμένη τούτους ἀνείλεν, οὐδεὶς ἀντίεστη τῶν λοιπῶν. καὶ φθόνος μὲν ἀπειρή τοῦ λόγου, δοκεῖ δὲ μοί τις ἂν εἰπὼν ὡς ἡ τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ἀρετὴ τῆς Ἑλλάδος ἦν ψυχὴ τὰληθὲς εἰπεῖν· ἅμα γὰρ τὰ τε τούτων πνεύματ' ἀπηλλάγη τῶν οἰκείων σωμάτων, καὶ τὸ τῆς Ἑλλάδος ἀξίωμα ἀνήρηται. μεγάλην μὲν οὖν ἴσως ὑπερβολὴν δόξομεν λέγειν, δητέον δ' ὁμῶς· ὥσπερ γάρ, εἴ τις ἐκ τοῦ καθεστηκότος κόσμου τὸ φῶς ἐξέλοι, δυσχερὴς καὶ χαλεπὸς ἅπας ὁ λειπόμενος ἂν ἡμῖν βίος γένοιτο, οὕτω τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ἀναιρεθέντων ἐν σκότει καὶ πολλῇ δυσκλείᾳ πᾶς ὁ πρὸ τοῦ ζῆλος τῶν Ἑλλήνων γέγονεν». Σπανίως νικημένοι ἀτυχοῦς πολέμου ἐξυμνήθησαν μὲ μεγαλυτέραν θερμότητα. Ὁ καημὸς, ποῦ θερμαίνει τὰ λόγια τοῦ ῥήτορος, δὲν ξεσπᾷ εἰς ὑστερικὰς κραυγὰς καὶ ὀλοφυρμούς· εἶναι καημὸς ἐσωτερικὸς καὶ δι' αὐτὸ ἀσυγκρίτως βαθύτερος, καημὸς ποῦ γιγαντῶνεται μὲ τὴν διαρκῆ προσπάθειαν, (πρβλ. τὰς δύο προδιορθώσεις: καὶ φθόνος μὲν... καὶ μεγάλην μὲν οὖν ἴσως...) νὰ μὴ ξεχειλίση, νὰ μὴ φθάσῃ εἰς ὑπερβολὰς, ποῦ νὰ ψυχράνουν τὴν συμπόνιαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀκροατῶν, ἀκόμη καὶ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων. Καὶ ἀπὸ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου τῶν νεκρῶν, ποῦ ἔπεσαν εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἄμοιροι στρατιῶται δυσμοίρου πολέμου, ἀνωφελῆ θύματα τῆς πολιτικῆς του, καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς σπαραγμένης του ψυχῆς αἰσθάνεται ν' ἀναβαίνουν τὰ σκοτάδια ἐνὸς ταπεινοῦ παρόντος, ἐνὸς ἀβεβαίου μέλλοντος, τὰ συντρίμματα τῶν ἐλπίδων, τῆς μεγάλης Ἰδέας τὰ ἐρείπια, τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐξουθένωσις· τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ἀναιρεθέντων ἐν σκότει καὶ πολλῇ δυσκλείᾳ πᾶς ὁ πρὸ τοῦ ζῆλος τῶν Ἑλλήνων γέγονεν¹⁾).

¹⁾ Διὰ τὴν περικοπὴν αὐτὴν ὁ κ. Τραχήλης σ. 214 δὲν ἔχει ἄλλο τίποτε νὰ εἰπῆ, παρ' ὅτι ἡ φράσις εἶναι «ἀμφιδόλου νοήματος» καὶ ὅτι τὴν λέξιν ζῆλος μεταχειρίζονται καὶ ὁ Λυσίας, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ὑπερείδης! Συμπέρασμα: Ὁ Δημοσθένης, ὅπως κάθε ῥήτωρ σεβόμενος ἑαυτόν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῆ λέξιν, πανελλήνιον ἔστω, τὴν ὁποῖαν ὁμῶς, πλὴν τοῦ Πλάτωνος, ἐπρόκειτο νὰ μεταχει-

2) Ὅτι αἰτία τῆς ἥττης πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ τύχη §§ 19. 21 ἐπαναλαμβάνει ὁ Δημοσθένης πολλάκις εἰς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου λόγον (§§ 194. 200. 207. 245. 253) καὶ συμφωνοῦν μὲ ὅσα καὶ ἀλλαχοῦ ὁ ῥήτωρ λέγει περὶ τῆς τύχης¹⁾. Ὡσαύτως πρὸς τὰ ἐν § 19 λεγόμενα, ὅτι ἡ ἥττα τῶν ἐπιζώντων μόνον εἶναι, οἱ πεσόντες δ' ἀμφοτέρωθεν εἶναι νικηταί, παράβαλε Περὶ τοῦ στεφ. 208 καὶ τὰ χωρία ἐν σ. 248⁴.

3) Ὅσα λέγει περὶ τοῦ Φιλίππου § 20 νομίζω τοίνυν καὶ τοῦ τῆς χώρας ἡμῶν μὴ ἐπιβῆναι τοὺς πολεμίους πρὸς τῇ τῶν ἐναντίων ἀγνωμοσύνη²⁾ τὴν τούτων ἀρετὴν αἰτίαν γεγενῆσθαι κατ' ἄνδρα γὰρ πείραν εἰληφότες οἱ τότε συμμείξαντες ἐκεῖ, οὐκ ἐβούλοντ' αὖθις εἰς ἀγῶνα καθίστασθαι τοῖς ἐκείνων οἰκείοις, ὑπολαμβάνοντες ταῖς μὲν φύσεσιν ταῖς ὁμοίαις ἀπαντήσεσθαι, τύχην δ' οὐκ εὖπορον εἶναι τὴν ὁμοίαν λαβεῖν κλπ., προσαρμόζονται πλήρως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Δημοσθένους, ὁ ὁποῖος οὔτε τὴν «φιλανθρωπίαν» τοῦ Φιλίππου θέλει, ν' ἀναγνωρίσῃ οὔτε καὶ ἀκαίρους παλληκαρισμοὺς κάμνει, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην καὶ ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξάρῃ, ὅσον ἡμπορεῖ, τὴν ἀρετὴν τῶν πεσόντων. Ὅτι καὶ ἐδῶ κατώρθωσεν ὁ συγγραφεὺς νὰ τηρήσῃ τὸ προσήκον μέτρον, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ χαρακτηριστικὸν φαινόμενον, ὅτι δύο ἀρνηταὶ τῆς γνησιότητος ἐπιρρίπτουν ἐπὶ τῆς περικοπῆς ταύτης ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους μομφάς. Ὁ Westermann εὕρισκει, ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα «*abjecta et humilis adulatio*», ὁ κ. Τραχήλης σ. 205 θεωρεῖ τοῦτο «ἀληθῶς ἀνόητον καὶ θρασυδείλου ἴδιον», διότι γνωρίζει, λέγει, «ἐκ τοῦ Λυκούρ-

ρισθῆ μετὰ 15 χρόνια ὁ Ὑπερείδης! Ἐπ' ἴσης δὲν του ἐπετρέπετο νὰ γράψῃ φθόνος μὲν ἀπειή τοῦ λόγου, ἀφ' οὗ εἰς τὸν Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ λόγον 71 εἶχε προτιμήσει τὴν διατύπωσιν οὕτω γὰρ ἴσως ἀνεπίφθονον εἰπεῖν.

¹⁾ Τὰ χωρία σ. 248².

²⁾ Τὴν λέξιν ἀγνωμοσύνη δὲν ἐννοῶ, διότι «ἐλλειψις τοῦ νοῦ» δὲν δύναται νὰ δώσῃ νόημα ἱκανοποιητικὸν ἐνταῦθα (σ. 248⁶. μήπως πρέπει νὰ γραφῆ εὐγνωμοσύνη;). Ὁ κ. Τραχήλης, μὴ ὑποπτεύων τὰς δυσκολίας, τὴν μεταφράζει «ἐλλειψις στρατηγικοῦ νοῦ» σ. 205, εὕρισκει δὲ σ. 213 «παράδοξον» τὴν σημασίαν ταύτην, ἐν ᾧ παράδοξον εἶναι, ὅτι δὲν ἐπρόσεξεν, ὅτι ἀγνώμων εἰς τὰρχαῖα ἑλληνικὰ (τὰ παραδείγματα παρέχει οἰονδήποτε λεξικόν) λέγεται ἐκεῖνος, ποῦ δὲν ἔχει τὸν προσήκοντα νοῦν ἢ τὰ προσήκοντα αἰσθήματα.

γου και του Ὑπερείδου» (sic! Εἶμαι περίεργος νὰ μάθω, ἀπὸ ποῖον λόγον τοῦ Ὑπερείδου το γνωρίζει ὁ κ. Τραχήλης), ὅτι ἡ κατάστασις ἐν Ἀθήναις ἦτο δεινὴ. «Ὡστε περίσκεψίς τις μᾶλλον καὶ γενναιοφυχία τοῦ Φιλίππου πρὸς τὴν ἔνδοξον πόλιν ὑπηγόρευσαν εἰς αὐτὸν τὴν εἰρήνην παρὰ ὁ φόβος» (σ. 206). Καὶ πρῶτον ἐρωτᾶται· ποῦ ὁ Ἐπιτάφιος ὁμιλεῖ περὶ φόβου; καὶ τί ἄλλο σημαίνουν τὰ ἐν § 20 λεγόμενα παρὰ «περίσκεψιν» ἀκριβῶς, ποῦ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ κ. Τραχήλης; Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι μόνον ἐκ γενναιοφροσύνης ὄντως ἐνήργησεν ὁ Φίλιππος¹⁾, τί ὑποχρέωσιν εἶχεν ὁ γνήσιος Δημοσθένης νὰ συμμερισθῆ τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτὴν γνώμην; Καὶ δὲν εἶναι δεῖγμα γνησιότητος, ὅτι ὁ γράφων ἀποδίδει τὴν φαινομενικὴν αὐτὴν γενναιοφροσύνην εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν πεσόντων καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἐνδεχομένης δυσκολίας περὶ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος — καὶ τι ποῦ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔκαμνεν ἓνας μεταγενέστερος σοφιστής, γράφων εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν αἱ μακεδονικαὶ φάλαγγες ἐκυριάρχουν τῆς Ἀσίας;

4) Ὡς ὑπευθύνους τῆς ἥττης ἀναφέρει ὁ Ἐπιτάφιος τοὺς στρατηγοὺς τῶν Θηβαίων § 22, διαστέλλων αὐτοὺς τοῦ Θηβαϊκοῦ λαοῦ. «Ἀπόδειξις σοβαρὰ ἐναντίον τῆς γνησιότητος» — λέγουν ὅλοι καὶ ὁ κ. Τραχήλης σ. 206 μετ' αὐτῶν. Τὸ δυστύχημα ὁμως δι' ὅλους εἶναι, ὅτι τὰ ἴδια λέγει ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου § 300 οὐδὲ γ' ἠττήθην ἐγὼ... ἀλλ' οἱ τῶν συμμάχων στρατηγοὶ καὶ αἱ δυνάμεις τῆ τύχῃ καὶ 303 στρατηγῶν φαυλότης καὶ 194 οὐδ' ἐστρατήγουν ἐγὼ καὶ 247· ἂν δ' ἐκεῖ δὲν ἀναφέρει ὀνομαστὶ τοὺς Θηβαίους, το κάμνει, διότι δὲν ἤθελε νὰ θίξῃ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία μετὰ τὸ 335 ἀπέλαυε τῶν γενικῶν συμπαθειῶν, καὶ τοὺς φυγάδας, οἱ ὅποιοι τὸ 330 (ὄχι ὁμως τὸ 338) εὗρισκοντο πολυάριθμοι εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ ποῖος δὲν ἐννόει ἀμέσως, ὅτι οἱ τῶν συμμάχων στρατηγοὶ ἦσαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον οἱ τῶν Θηβαίων στρατηγοί, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὰς συνθήκας τῆς συμμαχίας, εἶχαν τὴν ἀρχηγίαν τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων (Αἰσχ. 3, 143 καὶ σ. 250⁷⁾); Ἐκεῖ παραθέτω πολυάριθμα

¹⁾ Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀρνεῖται καὶ αὐτὸς ὁ B e l o c h, Griechische Geschichte III² 1,572, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶναι ὁ φανατικώτερος ἐγκωμιστὴς τοῦ Φιλίππου εἰς βάρος καὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται α') ὅτι ὁ φιλοθήβαιος Δημοσθένης δὲν εὐρίσκετο πάντοτε εἰς ὀμαλὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἐν Θήβαις ἀρχηγούς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου καὶ δι' αὐτὸ ἤναγκάζετο νὰ χρησιμοποιῇ τὴν τεραστίαν του ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῶν Θηβῶν β') ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῶν Θηβαίων κατηγοροῦντο, ὅτι διέπραξαν πολλὰ λάθη, καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις, μὲ τὴν χαιρεκακίαν τοῦ ἀποφορτιζομένου τὰς ἰδίας εὐθύναις, εὐχαρίστως ἤκουαν τὰς περὶ προδοσιῶν καὶ ἄλλων ἐγκλημάτων εἰς βάρος αὐτῶν διαδόσεις¹⁾).

5) Δημοσθενικὰς ἀντιλήψεις καὶ προσπάθειαν συγκεκαλυμμένην καὶ εὐπρεπῆ πρὸς δικαιολογίαν τῆς πολιτικῆς του εὔρον καὶ εἰς τὴν § 18 (πρὸβλ. ἰδίως ὅτ' ἐντὴν ταῦτα κοιλύειν ἀσφαλῶς καὶ τὰ ἐν σ. 249² παράλληλα χωρία), καὶ εἰς τὰ περὶ ἀγνοίας καὶ κακίας (πρὸβλ. 18, 45. 62. 9, 64. 67. 19, 185 κλπ.) καὶ εἰς τὰ περὶ μνησικακίας (πρὸβλ. τὰ ἐν σελ. 249³ ἀπαριθμούμενα χωρία²) καὶ εἰς τὰ περὶ τῆς εἰρωνείας τῶν Ἑλλήνων (τὰ χωρία ἐν σ. 249⁴). Καὶ δικαίως, διότι ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ ταυτίζει τὴν πολιτικὴν του μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν πεσόντων, ἐπιτυχῶς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ δι' ἐκείνους.

6) «Ἰσχυρότερον ὁμῶς³⁾ ἢ ὅλαι αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἢ ἀπουσία κάθε στοιχείου ἐνδεικτικοῦ σοφιστικῆς μελέτης (declamatio). Οἱ συγγράφοιτες ὑποβολιμαῖα ἔργα συνηθίζουν νὰ ὑπερβάλλουν εἰς τὰ ἄκρα μέχρι παραποιήσεως τὰ χαρα-

¹⁾ Ὁ κ. Τραχήλης μάλιστα σ. 207¹ δὲν δυσκολεύεται ν' ἀποκαλύψῃ, ἀπὸ ποῦ ἔχουν ληφθῆ, ὅσα λέγονται εἰς βάρος τῶν Θηβαίων στρατηγῶν ἀπλούστατα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Θεοπόμπου «τοῦ τόσο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Φίλιππον διακειμένου». Καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ ιστοριογράφος τοῦ Φιλίππου, ὁ ζήσας εἰς τὴν αὐλήν του ἐπὶ μακρὸν καὶ πρῶτος διηγηθεὶς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν μὲ κέντρον τὸν Φίλιππον καὶ ὀνομάσας σύγγραμμα ἱστορικὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, μεταβάλλεται εἰς ἐχθρὸν τοῦ Μακεδόνο. Πάλιν καλά...

²⁾ Ὁ κ. Τραχήλης φυσικὰ δὲν δυσκολεύεται σ. 213 νὰ εὔρη ὅτι «ἀτόπως λέγονται ἐνταῦθα», ἀφ' οὗ, λέγει, «ἐπρόκειτο περὶ κινδύνου καὶ σωτηρίας αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων». Ἐπρεπε, βλέπετε, ὁ γνήσιος Δημοσθένης νὰ ψάλλῃ τὸν ἀναβαλλόμενον ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνέλαβε νὰ ἐγκωμιάσῃ τότε δὲν θὰ ἦτο «ἀτόπος». Καὶ ὁμῶς ὑπάρχουν τόσα χωρία ἄλλων λόγων ἐξαίροντα τὴν ἀμνησικακίαν τῶν Ἀθηναίων!

³⁾ Μεταφράζω τὴν σχετικὴν περικοπὴν τῆς μελέτης μου σ. 251.

κτηριστικά γνωρίσματα ἑνὸς συγγραφέως. Ὁ συγγραφεὺς ἐπιταφίου εἰς τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας, ὅστις θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει τοῦ τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου καὶ ἄλλα Δημοσθενικά συγγράμματα, ἀσφαλῶς δὲν θᾶφηνε νὰ τοῦ διαφύγῃ ἢ περίστασις νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Δημοσθενικὸν χαρακτήρα, παρεμβάλλων βιαίας μομφὰς κατὰ τῶν προδοτῶν, ὕβρεις κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἐξορκισμοὺς καὶ ἐπικλήσεις Μαραθωνομάχων¹⁾, σφοδρὰ παράπονα κατὰ τῆς ἀδρανείας τῶν Ἀθηναίων κλπ. Ἐνταῦθα λείπουν ὅλα τὰ παρόμοια· τὸ πολὺ ὑπαινιγμοί τινες ἐλαφροὶ γίνονται. Ἡ προσωπικότης τοῦ Δημοσθένους δὲν προβάλλεται, καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐμφαίνει αἴσθημα τοῦ μέτρου καὶ τοῦ προσήκοντος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἴδιον λογίου τοῦ γραφείου, ἀλλ' ἀνδρὸς γνωρίζοντος, τί ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐν τῷ Κεραμειῷ καὶ τί πρέπει νὰ παρασιωπηθῇ».

Μεταβαίνων κατόπιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους τοῦ Ἐπιταφίου σ. 252 - 55, παρατηρῶ :

1) Ὅτι λείπουν τελείως ἀνάττικοι τύποι καὶ λέξεις, ἐν ᾧ δὲν ὑπάρχει κανένα παράδειγμα ἔργου μεταγενεστέρου, σχετικῶς ἐκτενοῦς, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ παρουσιάζῃ τοιαῦτα στοιχεῖα, καὶ ἂν ἀκόμη προέρχεται ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ δεξιωτέρου Ἀττικιστοῦ. Ἀκόμη καὶ ὁ κ. Τραχήλης σ. 210 ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἐγράφη « εἰς γλῶσσαν οὐχὶ πολὺ ἀφισταμένην τῆς καθαρᾶς Ἀττικῆς », καὶ ἐν ᾧ παρουσιάζει πλῆθος λέξεων « μὴ Δημοσθενείων » (θὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν κατωτέρω), οὐδεμίαν παρουσιάζει λέξιν, περὶ τῆς ὁποίας ῥητῶς νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι εἶναι ἀνάττικος.

2) Ὅτι μέγας ἀριθμὸς ἰδιαιτέρως προσφιλῶν εἰς τὸν Δημοσθένην λέξεων καὶ φράσεων ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἐπιτάφιον (παραθέτω 24 παραδείγματα), χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ οὔτε ἓνα παράδειγμα

¹⁾ Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ Μαραθὼν καὶ ὁ Κυνέγειρος, ὧν οὐκ ἂν τι ἄνευ γένοιτο. καὶ ἄσι ὁ Ἄθως πλείσθω καὶ ὁ Ἑλλήσποντος πεζευέσθω καὶ ὁ ἥλιος ὑπὸ τῶν Μηδικῶν βελῶν σκεπέσθω καὶ Ἑρόξης φευγέτω καὶ ὁ Λεωνίδαο θαυμαζέσθω καὶ τὰ Ὀθρῶν γράμματα ἀναγινωσκέσθω, καὶ ἡ Σαλαμίς καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ αἱ Πλάταιαι πολλὰ ταῦτα καὶ πυκνά, γράφει εἰρωνευόμενος τοὺς σοφιστὰς ὁ Λουκιανὸς (Ρητόρων διδάσκ. 20).

λέξεως Δημοσθενικῆς ἀκαίρως, χάριν μιμήσεως ἀπλῶς, χρησιμοποιουμένης, οὔτε ἓνα παράδειγμα προτάσεως Δημοσθενικῆς αὐτολεξεῖ σχεδὸν παρατιθεμένης, ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς πραγματικοὺς μιμητὰς τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους. Παραθέτω μίαν καὶ μόνην πρότασιν τοῦ Πρὸς τὴν Φιλίππου ἐπιστολῆν λόγου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀναξιμένης, σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους καὶ ὄχι τυχαῖος συγγραφεύς, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἐμφάνισιν Δημοσθενικὴν, καὶ προσθέτω ἐν παρενθέσει τὰ γνήσια Δημοσθενικὰ χωρία 11,17: ἡμεῖς δὲ — εἰρήσεται γὰρ τὰληθῆ — οὐδὲν ποιοῦντες ἐνθάδε καθήμεθα, μέλλοντες αἰεὶ (4, 9 μέλλοντας ἡμᾶς καὶ καθημένους) καὶ ψηφίζόμενοι καὶ πυνθανόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν εἴ τι λέγεται νεώτερον (4,10 ἢ βούλεσθε περιόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι «λέγεται τι καινόν;»). καίτοι τί γένοιτ' ἂν νεώτερον ἢ Μακεδῶν ἀνὴρ καταφρονῶν Ἀθηναίων (4,10 γένοιτο γὰρ ἂν τι καινότερον ἢ Μακεδῶν ἀνὴρ Ἀθηναίους καταπολεμῶν...) καὶ τολμῶν ἐπιστολὰς πέμπειν τοιαύτας οἷας ἠκούσατε μικρῶ πρότερον (4, 37 ὁ δ' εἰς τοῦθ' ὕβρεως ἐλήλυθεν, ὥστ' ἐπιστέλλειν Εὐβοεῦσιν ἤδη τοιαύτας ἐπιστολάς); Καὶ ἐρωτῶ· ποῦ εἰς τὸν Ἐπιτάφιον συναντᾶται τοιαύτη συρραφή Δημοσθενικῶν χωρίων καὶ φράσεων;

3) Ὑπάρχουν μερικὰ στοιχεῖα τῆς Δημοσθενικῆς γλώσσης, τὰ ὁποῖα καὶ χαρακτηριστικὰ εἶναι καὶ δυσμιμητότατα, διότι τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δι' ὑπομενετικῶν στατιστικῶν ἐργασιῶν διεπίστωσεν ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη, ἐν ᾗ οἱ ἀρχαῖοι ἐλάχιστα, ὡς γνωστόν, ἐπρόσεχαν εἰς τὰ τοιαῦτα. Καὶ εἰς αὐτὰ ὅλα συμφωνεῖ ὁ Ἐπιτάφιος μὲ τοὺς ἄλλους γνησίους Δημοσθενικοὺς λόγους:

α') Ἀποφυγὴ τοῦ συνδέσμου τε—τε καὶ μετρία χρήσις τοῦ τε—καί.

β') Δαψιλεστάτη χρήσις τοῦ ὀνοματικοῦ ἀπαρεμφάτου ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὄλους τοὺς ἄλλους ῥήτορας. Ἡ ἀναλογία κατὰ μέσον ὄρον τῶν ὀνοματικῶν ἀπαρεμφάτων εἶναι 1, 14 ἐπὶ ἐκάστης σελίδος τῆς ἐκδόσεως Bekker εἰς τοὺς γνησίους λόγους, 1, 60 εἰς τὸν Ἐπιτάφιον. Ὁ ἐγγύτερον πρὸς τὸν Δημοσθένην κείμενος Ἀντιφῶν ἔχει 0,85, ὁ Ἰσοκράτης 0,58.

γ') Ὡς πρὸς τὴν χρήσιν τοῦ πᾶς καὶ ἅπας, ὁ μὲν Ἰσοκράτης προτιμᾷ τὸ ἅπας, ὁ δὲ Δημοσθένης τὸ πᾶς ἀκόμη καὶ μετὰ σύμφωνον,

ποτέ ὁμως μετὰ φωνῆεν τὸ ἄπας. Ὁ Ἐπιτάφιος παρέχει ἀναλογία 12 ἄπας: 34 πᾶς (ἐξ ὧν 18 μετὰ σύμφωνον). Ὁ ἀποδεδειγμένως νόθος Ἐρωτικὸς 17 ἄπας: 15 πᾶς.

δ') Εὐκτική τίθεται εἰς ἐξηρτημένον ἐξ ἱστορικοῦ χρόνου λόγον ἀρκετὰ σπανίως παρὰ Δημοσθένει· ἡ ἀναλογία εἰς τοὺς γνησίους λόγους εἶναι 146:9, τοῦναντίον εἰς τοὺς νόθους 65:52. Ὁ Ἐπιτάφιος παρέχει 4 ὀριστικάς, οὐδεμίαν εὐκτικήν.

ε') Τὸ ἀπαρέμφατον εἶναι παραλείπεται συχνότατα μετὰ τὰ δοξαστικά, σπανιώτερον ὁμως εἰς τοὺς νόθους λόγους· ὁ Ἐπιτάφιος το παραλείπει ὀκτάκις.

ς') Ὁ Δημοσθένης προτιμᾷ μᾶλλον τὴν σύνταξιν οἶδα + μετοχῆ παρὰ οἶδα + εἰδικῆ προτάσει· ὁ Ἐπιτάφιος παρέχει 3 φορές μόνον μετοχὴν κλπ. κλπ.

4) Ἡ ἀποφυγὴ τῆς χασμωδίας ἔγινε διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἰσοκράτους γενικὸς κανὼν τῆς ἀττικῆς πεζογραφίας, εἰς τὸν ὅποιον καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς τὰ μεταγενέστερα ἔργα του ὑποτάσσεται, ὅσον δὲ προχωροῦμεν πρὸς τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους, τόσον αὐστηρότερα τηρεῖται ὁ κανὼν, μέχρις οὗ διὰ τῶν Ἀττικιστῶν ἔρχεται ἡ ἀντίδρασις. Ὁ Δημοσθένης τὴν ἐπιτρέπει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰσοκρατεῖους, παντοῦ, ὅπου διακόπτεται χάριν τοῦ νοήματος ὁ λόγος. Τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸν Ἐπιτάφιον.

5) Τὸ σημαντικώτερον ὁμως γνώρισμα καὶ μοναδικὸν τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους εἶναι ὁ νόμος τῶν 3 βραχειῶν. Ὡς γνωστόν, διὰ στατιστικῶν ἐρευνῶν ἀνεκάλυψεν ὁ Blass, πρῶτος πάντων, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἐπιμελῶς ἀποφεύγει καὶ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἐπιτρέπει τὴν συσσώρευσιν βραχειῶν συλλαβῶν πέραν τῶν 3, ἡ ὁποία προσέκρουε, φαίνεται, εἰς τὸ ρυθμικόν του αἴσθημα. Τὸ πρᾶγμα ἐκράτησε, καθὼς φαίνεται, μυστικὸν ὁ ρήτωρ, οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων γνωρίζει τι περὶ αὐτοῦ. Ὅτι ὁμως ἐπιμελῶς ἐτήρει ὁ Δημοσθένης (καὶ μόνος αὐτὸς) τὸν κανόνα τοῦτον, ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀκριβεστάτων στατιστικῶν παρατηρήσεων τοῦ Vogel, ὅστις ἀπέδειξεν, ὅτι, ἐν ᾧ παρὰ τῷ γνησίῳ Δημοσθένει αἱ ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 4,57% (ἄλλοι λόγοι παρουσιάζουν μεγαλυτέραν, ὅπως ὁ μὴ τελείως ἐπεξεργασμένος Κατὰ Μειδίου, ἄλλοι δὲ μικροτέραν ἀναλο-

γίαν), εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους Ἀττικοὺς καὶ μεταγενεστέρους πεζογράφους ἀνέρχονται εἰς τὸ ποσοστὸν 21,31 % (Αἰσχίνης) καὶ ἄνω. Διαφορὰ τεραστία! Ἡ ἰδία τεραστία διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν γνησίων λόγων τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἀποδεδειγμένως νόθων ἢ ψευδεπιγράφων. Λοιπὸν, ἐκ τῶν ὑποπτευομένων λόγων τηροῦν τὸν κανόνα ὁ Α'. Κατ' Ἀριστογείτονος, τὸν ὁποῖον ἐπιφανεῖς γνῶσται τοῦ Δημοσθένους, ὅπως ὁ Weif καὶ ὁ Blass, θεωροῦν γνήσιον ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλων ἐνδείξεων, καὶ ὁ Ἐπιτάφιος μὲ ἀναλογίαν ἐξαιρέσεων 6,64 %. Εἶναι τοῦτο σύμπτωσις ἀπλή;

Αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα προσεκόμισα εἰς τὴν μελέτην μου ὑπὲρ τῆς γνησιότητος. Ὁ κ. Τραχήλης τα ἀγνοεῖ ὅλα¹⁾. Ὁ ἀναγνώστης ἄς κρίνῃ, ἂν εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἀγνοιά των, ἄς κρίνῃ δὲ ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἀξίας μιᾶς ἐργασίας, ἡ ὁποία δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν πληρεστέραν, τολμῶ νὰ εἶπω, καὶ νεωτάτην πάντως διαπραγματεύσιν τοῦ προβλήματος. Ἐγὼ πάντως, ἐφ' ὅσον μέγα πλῆθος ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς γνησιότητος δὲν ἀνεσκευάσθησαν, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι ἡ γνησιότης ἔχει ἀποδειχθῆ. Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐπαναπαυθῶ εἰς τοῦτο. Θὰ ἐξετάσω κατωτέρω καὶ ὅλα τὰ ἄλλα «ἐπιχειρήματα» τοῦ κ. Τραχήλη, ὅσα δὲν ἐξήτασα μέχρι τοῦδε.

* * *

Τῆς ἐξετάσεως τοῦ Δημοσθενικοῦ Ἐπιταφίου προτάσσει ὁ κ. Τραχήλης σ. 197-202 ἐπισκόπησιν τῶν σωζομένων ἐπιταφίων καὶ τοῦ περιεχομένου των. Καὶ ἐδῶ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι, εἰς τὰς ὁποίας διεφωτίσθησαν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐπιταφίων, ὁ τύπος αὐτῶν καὶ οἱ κοινοὶ των τόποι, ἡ διάταξις τῆς ὕλης καὶ τὰ σχετικὰ μὲ ἕκαστον ἐκ τῶν σωζομένων προβλήματα— τῶν ἐργασιῶν τοῦ Schulthess, Schroeder, Wilamowitz, Fraustadt, τῆς E. Gossmann, τοῦ Leo Weber. Ἐπὶ ἀπλῆς ἀναγνώσεως τῶν σωζομένων ἐπιταφίων στηριζόμενος, ἐπαναλαμβάνει ὁ κ. Τραχή-

¹⁾ Καὶ ὅπου παρουσιάζεται προσκρούων εἰς ὠρισμένα πράγματα, τὰ ὁποία καὶ ἐγὼ ἐξετάζω, δὲν προδίδει πούθεν ἄ γνῶσιν τῶν ἀπόψεών μου. Ἀκολουθεῖ τοὺς ἰδίους του συλλογισμοὺς, ὡς νὰ μὴ εἶχε γραφῆ ἢ πραγματεία μου.

λης πράγματα γνωστότατα ἢ οἰκοδομεῖ ἓνα ὀλόκληρον σύστημα ἰσχυρισμῶν, ὡς ἐὰν διὰ πρώτην φοράν τὸ ζήτημα τίθεται, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον, ὅσα γενεαὶ φιλολόγων καὶ ἐρευνητῶν διεπίστωσαν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας κατανοεῖ κανεὶς, πῶς σπουδαιότατα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ εἴδους τούτου, ὅπως αἱ Ἰκέτιδες τοῦ Εὐριπίδου, αἱ παρ' Ἡροδότῳ ἀπηχῆσεις τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους εἰς τοὺς ἐν Σάμῳ πεσόντας, ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Γοργίου κλπ. ἀγνοοῦνται. Ἀγνοεῖται ἐπ' ἴσης, ὅτι ὁ παρὰ Θουκυδίδῃ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους εἶναι ἐλευθέρα τοῦ Θουκυδίδου δημιουργία καὶ ἐγγραφή μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐπιτάφιος κατ' ἀλήθειαν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Μενέξενος τοῦ Πλάτωνος ἐγγραφή, κατὰ τὸν κ. Τραχήλην, «εἰς νεαράν ὅπωςδῆποτε ἀκόμη ἡλικίαν» (σ. 199), ἐνῶ ἀναφέρει τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην τοῦ 387 (245b - e) καὶ ἐπομένως ἐγγραφή, ὅταν ὁ γεννηθεὶς τὸ 427 Πλάτων εἶχεν ὑπερβῆ τὸ 40^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του, κλπ. κλπ.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Δημοσθένους.

Ἐν σελ. 197 λέγεται: οἱ ὑπὸ τῆς πόλεως... ἐκλεγόμενοι ὅπως εἴπωσι τὸν ἐν δημοσίᾳ ταφῇ λόγον ἦσαν, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ (II 34), Πλάτωνι (Μενεξ. IIc IIId XXb), Ἰσοκράτει (Πανηγ. 74, Περὶ εἰρ. 87), ὅτε μὲν πολιτευόμενοι, ὅτε δέ, καὶ τοῦτο συχνότερον, ἐκ τῶν γνωστῶν ὅπωςδῆποτε πολιτῶν τῶν διδασκόντων τὴν ῥητορικὴν σοφιστῶν) ἢ φιλοδοξούντων νὰ ἐπιδείξωσι τὴν καλλιπέειάν των καὶ τοῦτο καθ' ὅσον οἱ εἰς τὸ πολιτικὸν βῆμα διακρινόμενοι θὰ εὕρισκον ἄγονον τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον καὶ πρὸς τὴν ῥητορικὴν των ξένον ἦτο καὶ περιορισμοὺς ἐπέβαλλεν». Ἡμιστά! Τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα παραπέμπει ὁ κ. Τραχήλης, οὐδαμοῦ ὁμιλοῦν περὶ σοφιστῶν καὶ διδασκάλων τῆς ῥητορικῆς, οὔτε ἦτο δυνατόν εἰς τοιοῦτούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι καὶ ξένοι συνήθως ἦσαν καὶ ὑπωπτεύοντο καὶ περιεφρονοῦντο ὑπὸ τοῦ πλήθους (ὑπενθυμίζω π.χ., πόσον ἀγωνίζεται ὁ Ἰσοκράτης νὰ διαλύσῃ τὴν προκατάληψιν αὐτὴν, ματαίως ὅμως), ν' ἀνατεθῇ δημόσιον λειτούργημα τοιαύτης σημασίας. Ὁ Θουκυδίδης λέγει ῥητῶς ὅς ἂν γνώμη τε δοκῆ μὴ ἀξύνειτος εἶναι καὶ ἀξιῶσει προήκη, ὁ Ἰσοκράτης 4,74 οἱ μάλιστα δυναθέντες τῶν πολιτῶν εἰπεῖν, ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ διαρκῶς περὶ ῥητορῶν

(καὶ εἶναι γνωστόν, ὅτι μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐχαρακτήριζον τοὺς δρώντας πολιτικούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἰδιώτας), ἄλλοι δὲ ὅσοι ἀναφέρονται, ὅτι εἶπον (δὲν συνέγραψαν ἀπλῶς) τοιοῦτους ἐπιταφίους, ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀρχῖνος, ὁ Δίων, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ὑπερείδης ἦσαν πολιτευόμενοι, μερικοὶ ἐξ αὐτῶν σπουδάσαντες ἴσως τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ὄχι ὅμως σοφισταί, οὔτε ῥητοροδιδάσκαλοι. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠλήθευαν αὐτά, τὸ λογικὸν συμπέρασμα θὰ ἦτο, ὅτι ὁ Δημοσθένης, ὡς πολιτευόμενος, δὲν ἐξεφώνησε τὸν Ἐπιτάφιον, ἀφ' οὗ «ἐπέβαλλεν περιορισμούς», ὄχι ὅτι ὁ σφζόμενος δὲν εἶναι γνήσιος.

Σελ. 198 «Καὶ καθόλου διὰ τε τὸν λόγον τοῦτον (ὅτι οἱ πολιτευόμενοι ἀπέφευγον τὸν ἐπιτάφιον) καὶ διὰ τὴν κατ' ἔτος¹⁾ ἐκφώνησιν ἐπιταφίου, φαίνεται βέβαιον ὅτι τὸ εἶδος ἐκ παλαιοῦ ἐξηρητήθη ἐκ τῶν διδασκάλων τῆς ῥητορικῆς²⁾, οἵτινες καὶ προσέδωκαν εἰς αὐτὸ σὺν τῷ χρόνῳ ὠρισμένον διάγραμμα, οὗ τὴν μὲν ἐφαρμογὴν βλέπομεν εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν σφζομένων ἐπιταφίων, τὴν δὲ διατύπωσιν ἀνευρίσκομεν παρὰ Διονυσίῳ (VI 2-6)». Τὸ λογικὸν συμπέρασμα ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι, ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης, ἀφοῦ ἅπαξ ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ ἐπιτάφιον, ἔπρεπε νὰ γράψῃ σύμφωνα μὲ τὸ «ὠρισμένον διάγραμμα» καὶ τοὺς κανόνας τῆς ῥητορικῆς. Τὸ ἴδιον ἄλλως τε διάγραμμα τηρεῖ ἢ προὔποθέτει καὶ πολιτικὸς ὀλιγώτερον τοῦ Δημοσθένους ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ῥητορικὴν θεωρίαν καὶ ἕνα αἰῶνα πρὸ αὐτοῦ ζήσας, ὁ Περικλῆς. Καὶ ὅμως, ὡς σπουδαία ἀπόδειξις τῆς νοθείας τοῦ Ἐπιταφίου προσάγεται σ. 199 καὶ 201, ὅτι ἐγράφη συμφώνως πρὸς «τὸ διάγραμμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἢ ἕξις εἶχε καθιερώσει»³⁾— ὡς ἂν ὁ Δημοσθένης δὲν ἠκολούθει καὶ εἰς τοὺς δικανικούς του λόγους τὸ ὑπὸ τῆς ῥητορικῆς καθιερωμένον κλασσικὸν πλεόν σχῆμα.

¹⁾ Καὶ τοῦτο εἶναι ἀνεύθυνος εἰκοτολογία τοῦ κ. Τραχήλη. Ἐπιτάφιος ἐξεφωνεῖτο μόνον εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ πεσόντας, ἐπομένως μόνον ἐν καιρῷ πολέμου.

²⁾ Ὑπογραμμίζω ἐγώ.

³⁾ Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Ὑπερείδους, ὅστις τον ἀναγνώσῃ προσεκτικὰ, θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ σχῆμα πλήρως τηρεῖται καὶ μόνον τὸ εἰς Δεωσθένην ἐγκώμιον παρεμβάλλεται, ἐξ οὗ καὶ κατ' ἀνάγκην διὰ βραχυτέρων τὰ λοιπὰ ἐπραγματεύθη ὁ ῥήτωρ.

Και αἱ ἀντιφάσεις ἐξακολουθοῦν· σελ. 199² «Ὁ ἡμέτερος ῥήτωρ ἀκροθιγῶς ἀπτεται τῆς ἱστορίας τὸ μὲν διότι πρῶτιστα ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν κατὰ τοὺς κανόνας σύνταξιν ἐπιταφίου (ὧν εἷς καὶ ἡ συντομία), τὸ δὲ διότι διὰ τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως (οἱ Διάδοχοι ἄρχουσι τῆς Ἑλλάδος) ὥς τι ἀρκετὰ παλαιὸν αἰσθάνεται τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, δευτερευούσης μάλιστα σημασίας».

Και ἐρωτῶ: 1) πόθεν ὁ κ. Τραχήλης γνωρίζει, ὅτι μεταξὺ τῶν θεωρητικῶν κανόνων τοῦ ἐπιταφίου εἶναι ἡ συντομία; 2) πῶς ὁ τόσο ἐπιμελῶς τῆρῶν τὸν κανόνα τῆς συντομίας σοφιστής, ὥστε νὰ μὴ ἀναφέρῃ καὶ τὰ μετὰ τὰ Περσικά, ἀφιερώνει 2 σελίδας εἰς τὰ μυθολογούμενα τῶν φυλῶν, καὶ πῶς ταῦτα καὶ ἄλλα μυθολογήματ' ἀκόμη ἀπωτέρου παρελθόντος παραθέτει ὁ αὐτὸς σοφιστής, ὅστις αἰσθάνεται τοὺς ἀγῶνας μετὰ τὰ Περσικά «ὥς τι ἀρκετὰ παλαιόν»; 3) ἂν ἡ συντομίας χάριν παράλειψις τῶν παρελθόντων καυχημάτων τῶν Ἀθηναίων θεωρεῖται δεῖγμα σοφιστικῆς ιδιότητος τοῦ γράψαντος, πῶς ἀφ' ἑτέρου ἐν σ. 201 φέρεται, ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι ὁ συγγραφεὺς «ἀσμενίζει» εἰς «τὴν ἀφήγησιν τῶν Ἀμαζόνων καὶ λοιπῶν, ἅτινα διὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ὄζουσι παλαιότητος»; 1).

Ἄλλη ἀντίφασις· σελ. 202 προσπαθεῖ ὁ κ. Τραχήλης ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἦτο «ἐπιρρεπὴς εἰς τὰ δάκρυα». Ἐν σ. 203 ἐκπλήττεται, διότι ὁ Ἐπιτάφιος παρουσιάζει τὸν Δημοσθένην ἐμβρόντητον.

1) Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ κ. Τραχήλης ἔχει καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Σελ. 207: «ὁ Δημοσθένης τόσο προσκολλᾶται εἰς τὸ προκείμενον θέμα καὶ εἰς τὸ παρὸν καθόλου, ὥστε δὲν βλέπει εἰμὴ ταῦτα (Κρῖμα! καὶ ὁμοῦς ὑπάρχουν μερικοί, ποῦ πιστεύουν, ὅτι ὁ Δημοσθένης τόσο στενὰ ἐξοῦσε μὲ τὸ παρελθὸν καὶ τὴν παλαιὰν δόξαν, ὥστ' ἐτυφλῶντο πολλάκις εἰς τὴν ρεαλιστικὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι μόνον ἡ πίστις του εἰς τοῦ παρελθόντος τὰς ἀναμνήσεις ἐξηγεῖ τοὺς ματαίους καὶ μεγαλομανεῖς πολλάκις ἀγῶνάς του), φαίνεται ἀγνοῶν σχεδὸν τὰ πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων (καὶ ὁ τοσάκις ἀναφερόμενος Σόλων; καὶ οἱ τυραννοκτόνοι 23, 142ε;), τοὺς μύθους (καὶ τὰ ἐν 23, 66;), τὴν ποίησιν (εὐτυχῶς ὁ ἴδιος ὁ κ. Τραχήλης παραπέμπει εἰς τὸν Περὶ παραπροσβείας λόγον), οὐδέποτε χαριτολογεῖ (ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸν Ἐπιτάφιον χαριτολογία;)..., οὐδέποτε φιλολογεῖ ὡς λέγομεν σήμερον (ποῦ βλέπει ὁ κ. Τραχήλης εἰς τὸν Ἐπιτάφιον τὴν φιλολογίαν;). Ἄλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο· τὸ ζήτημα τίθεται: ἔπρεπε ὁ Δημοσθένης γράφων ἐπιδεικτικὸν λόγον ν' ἀναφέρῃ μύθους ἢ ὄχι;

Και πάλιν ἐν σ. 205 εὐρίσκει τὸν γράφοντα «θρασύδειλον» καὶ προκλητικὸν ἀπέναντι τοῦ Φιλίππου. Ποῖον ἀπὸ τὰ τρία νὰ πιστεύσωμεν;

Ἄλλὰ τὸ νοστιμώτερον εὐρίσκομεν εἰς τὴν σ. 203· «(βλέπομεν) ἓνα Δημοσθένην ἐμβρόντητον, ἄλλον ἐξ ἄλλου, οὐδ' ἔχνος συγκινήσεως, ὡσεὶ μὴ ἦτο αὐτὸς ὁ κινήσας τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κοινός τις καὶ ψυχρὸς πολίτης». Ὁ ἀναγνώστης ἄς πιστεύσῃ, ὅτι δὲν πιερίεκοφα μεταξὺ λέξεις ἀπὸ τὰ παρατιθέμενα, ὅτι δὲν ἤλλαξα οὔτε ἓνα ἰῶτα, καὶ ἄς προσπαθήσῃ νὰ καταλάβῃ, πῶς ἤμπορεῖ νὰ ἔχη γίνει κανεὶς «ἄλλος ἐξ ἄλλου», ἀλλὰ νὰ μὴ παρουσιάσῃ «ἔχνος συγκινήσεως», νὰ εἶναι «ψυχρὸς πολίτης», ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ «ἐμβρόντητος»¹⁾.

Ἰπάρχουν καὶ δύο ἄλλ' ἀκόμη «ἐπιχειρήματα» κατὰ τῆς γνησιότητος. Ἐν σ. 204 διαπιστώνεται, εἰς βάρος φυσικὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι ὁ γράψας τὸν Ἐπιτάφιον «δὲν θέλει σχεδὸν νὰ γνωρίζῃ τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου». Μὰ ἂν παρουσίαζεν ὁ λόγος ἐνδείξεις γνωριμίας τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου, δὲν θὰ ἐχρειαζόμεθ' ἄλλην ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι ψευδεπίγραφος, ἀφ' οὗ ὁ μὲν Ἐπιτάφιος ἐξεφωνήθη τὸ 338, ὁ δὲ Περὶ τοῦ στεφάνου μετὰ 8 ἔτη! Ἐν ὑποσημειώσει ἐπ' ἴσης ἀπορεῖ ὁ κ. Τραχήλης, διατί τάχα ὁ Λυκοῦργος εἰς τὸν λόγον τοῦ Κατὰ Λεωκράτους μιμεῖται τὸν Ἐπιτάφιον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ P. Maas, ποῦ ἐξεφωνήθη πρὸ 7 ἐτῶν, καὶ δὲν ἐμιμήθη τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου, ὅστις ἐξεφωνήθη μετὰ ἓν ἔτος.

Τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα εἶναι τὸ ἐξῆς (σ. 208): Ὁ Ἐπιτάφιος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι γνήσιος, διότι ὁ Δημοσθένης μετὰ τὸ 341 δὲν ἐξέδωκεν ἄλλον λόγον, πλὴν τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου. Καὶ ἂν ἐρωτηθῇ ὁ κ. Τραχήλης, πόθεν γνωρίζει, ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν ἐξέδωκεν ἄλλον λόγον, εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀπαντήσῃ, ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μετὰ τὸ 341 παραδιδόμενοι λόγοι, δῆλα δὴ ὁ Ἐπιτάφιος καὶ ὁ κατ' Ἀριστογείτονος Α', εἶναι νόθοι. Κλασσικὸν παράδειγμα τοῦ συλλογισμοῦ, ποῦ ὀνομάζεται εἰς τὴν λογικὴν *petitio principii*²⁾.

¹⁾ Ποία εἶναι ἡ στάσις τοῦ γράφοντος τὸν Ἐπιτάφιον ἀπέναντι τῶν γεγονότων καὶ τῶν νεκρῶν, ἀνέπτυξα ἤδη ἀνωτέρω σ. 126.

²⁾ Ὁ κ. Τραχήλης σελ. 209 εὐρίσκει, ὅτι δὲν εἶχε κανένα λόγον ὁ Δημοσθένης νὰ δημοσιεύσῃ τὸν Ἐπιτάφιόν του, διότι θὰ ἐκήρυττεν οὕτω τὴν ἡττάν τῆς πολιτικῆς του δημοσίᾳ καὶ θὰ ἐκολάκευε τοὺς Μακεδόνας. Ἄλλ' ἀπέδειξα ἴσα ἴσα

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελέτης του ὁ κ. Τραχήλης σημειώνει διεξερχόμενος τὸ κείμενον τοῦ Ἐπιταφίου τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκει ἐνδείξεις κατὰ τῆς γνησιότητος. Ἀκολουθῶν καὶ ἐνταῦθα τὰς πεπαλαιωμένας μεθόδους τῆς ἐρεύνης τοιούτων ζητημάτων, παρατάσσει ἀναμῖξ πραγματικὰς καὶ μορφικὰς ἀντιρρήσεις ὑπὸ τύπον ἀφοριστικὸν καὶ χωρὶς τὴν ἐλαχίστην προσπάθειαν νὰ μετρηθῇ ἢ ἀποδεικτικῆ τῶν δυνάμεις, ἐν τῇ μακαρίᾳ πεποιθήσει, ὅτι οἱ χαρακτηρισμοὶ ἀποτελοῦν ἐπιχειρήματα. Καὶ τοιουτοτρόπως συναντᾷ κανεὶς εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἔχει ἀναχθῆ εἰς λεπτεπίλεπτον μέθοδον¹⁾, τὸ φαινόμενον ἀσυστηματοποιήτων παρατηρήσεων, ποῦ ἐνθυμίζουσι τὰς παρασελιδίους σημειώσεις, τὰς γραφομένας εἰς τὰ περιθώρια μυθιστορήματος κατὰ τὴν βιαστικὴν τῶν ἀνάγνωσιν. Καὶ ὁμῶς εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ τὰς ἐξετάσω διεξοδικῶς. Τὰς διακρίνω λοιπὸν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

1) Ὡς ἀπόδειξις κατὰ τῆς γνησιότητος, προσάγεται, ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος περιέχει πράγματα, τὰ ὅποια δὲν εὐρίσκονται ἢ μὲ διάφορον διατύπωσιν λέγονται εἰς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου, ὡς ἂν εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν ὁ Δημοσθένης νὰ εἴπῃ τὸ 338, μόνον ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ μετὰ 8 ὅλα ἔτη! Εἶμαι βέβαιος, ὅτι, ἂν ὁ Ἐπιτάφιος περιεῖχεν καὶ διετύπωνεν αὐτὰ κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον, ὅπως καὶ ὁ Περὶ τοῦ

ἐγώ, ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος περιέχει εὐπρεπῆ ἀπολογία τῆς πολιτικῆς του, τῆς ὁποίας τὴν ἀποτυχίαν δὲν ἐχρειάζοντο οἱ Ἕλληνες νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον (ἀνωτέρω σελ. 129έ.). Ὅτι δὲ οὐδεμία τῶν Μακεδόνων κολακεία περιέχεται, ὁμολογεῖ καὶ ὁ κ. Τραχήλης σελ. 205, ὀνομάζων μάλιστα διὰ τοῦτο «θρασύδειλον» τὸν γράψαντα.

¹⁾ Τὰ κατὰ τοὺς μεθοδικούς κανόνας τῆς κριτικῆς τῆς γνησιότητος ἐζήτησα νὰ διαρθρώσω λογικῶς, τονίζων ἰδίως τὸν χαρακτήρα ἐπιστημονικῆς ὑποθέσεως, ποῦ ἔχει κάθε ἀθέτησις ἔργου, εἰς ἀνακοίνωσίν μου γενομένην ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐταιρείᾳ τῇ 6ῃ Ἰουνίου 1931, ἣτις δημοσιεύεται προσεχῶς. Μερικὰ ἔχω (ἢ μᾶλλον εἶχα) γράψῃ καὶ εἰς τὸ ἄρθρον μου *Κριτικὴ Φιλολογικὴ* τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας», ἀλλ' ἡ ἀκηδία, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἐτυπώθη (ἀφ' οὗ τεμάχια ὅλα τοῦ ἄρθρου ἠλλαξαν τὴν θέσιν των!) καὶ ἡ ἀμαθῆς περικοπὴ οὐσιωδεστάτων στοιχείων τοῦ ἄρθρου εἰς βάρος καὶ τῆς σαφηνείας καὶ τῆς λογικῆς αὐτοῦ, με ἀναγκάζουν ν' ἀποκηρύξω τὸ ἄρθρον αὐτό, τοῦ ὁποίου ἐξηφανίσθησαν ἐξ εὐθύνης τῆς συντάξεως καὶ τὰ χειρόγραφα.

στεφάνου, ὁ κ. Τραχήλης θὰ προσῆγε τοῦτο θριαμβευτικῶς (καὶ δικαιότερον ἴσως), ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γνησιότητος¹⁾.

Οὕτω λοιπὸν ἐπιρρίπτεται κατὰ τοῦ Ἐπιταφίου, ὅτι ἐξυμνεῖ τὴν ἀνδρείαν τῶν πεσόντων § 3 καὶ § 17, ἐν ᾧ εἰς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου «οὐδαμοῦ ἐπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν τῶν πεσόντων» σ. 210. Ὡστε ὁ Δημοσθένης, γράφων ἐγκώμιον τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ἐδικαιοῦτο πάσας τὰς ἄλλας αὐτῶν ἀρετὰς νὰ ἐξάρη, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἀνδρείαν²⁾. Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος ὁ κ. Τραχήλης παραθέτει τὸ χωρίον τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου 208: *ὁ γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον ἅπασι πέπρακται.*

Ἐπ' ἴσης ἐπιρρίπτεται κατὰ τῆς γνησιότητος σ. 210, ὅτι ἐν § 1 λέγεται *προσέταξεν ἔμοι ἢ πόλις τὸν νομιζόμενον λόγον εἰπεῖν*, ἐν ᾧ εἰς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου λέγεται *ἐχειροτόνησεν ὁ δῆμος τὸν ἔρουντα κ.τ.τ.* Ἐκ τῶν πολλῶν συνωνύμων ἐκφράσεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἐδικαιοῦτο, βλέπετε, ὁ Δημοσθένης, παρὰ μίαν μόνον ἀείποτε νὰ μεταχειρίζεται!³⁾ Καὶ ὅμως, ἂν ἀνοίξη κανεὶς τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου 285 κέξ., θὰ ἴδῃ, ὅτι ἐκεῖ πρόκειται περὶ τοῦ ποῖος ἐπροτιμήθη, διὰ νὰ εἶπη τὸν Ἐπιτάφιον, καὶ περὶ τῶν σφοδρῶν περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο συζητήσεων ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὅλη διήγησις ἔχει ἓνα ζωηρῶς προσωπικὸν χαρακτήρα. Ἐδῶ ὅμως τοιοῦτόν τι δὲν ὑπάρχει, τοῦναντίον δὲ θὰ ἦτο ἔλλειψις στοιχειώδους τάκτ νὰ γράψῃ *ἐξέλεξεν ἔμένα ὁ λαός, ἀντὶ τοῦ εὐπρεπεστέρου μου ἀνέθεσεν ἡ πατρίς.*

Ὅμοίως ἐν σελ. 212 προσάγεται, ὡς ἔνδειξις κατὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι ὁ μὲν Ἐπιτάφιος § 11 λέγει *ὅπου τὸ δίκαιον εἶη τεταγμένον*, ἐν ᾧ ὁ Περὶ τοῦ στεφάνου § 62 *ἑαυτὸν τάξας* καὶ ὁ Περὶ τῶν ἐν Χερρ. 71 *ἑμαυτὸν ἔταξα*, καὶ ὅτι ἡ σκέψις εἶναι μὲν «*συνήθης παρὰ Δημοσθένει, ἀλλ' ἄλλως ἐκφραζομένη*». Ἀλλὰ δὲν εἶναι πιστευτότερον, ὅτι ὁ Δημοσθένης ποικίλλει ἐκάστοτε τὴν ἐκφρασίαν του, παρὰ ὅτι ἓνας μιμητῆς

¹⁾ Καὶ το κάμνει πράγματι ἐν σ. 213 ὡς πρὸς τὴν § 18. (Πρβλ. ἄνωτ. σ. 124).

²⁾ Ἴδου δὲ διατί· ὁ ἴδιος ἐκακολογεῖτο ἐπὶ ἀνανδρίᾳ! σ. 211¹.

³⁾ Ἀνάλογα εἶναι τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα: σελ. 214 ἡ φράσις *φθόνος μὲν ἀπειή* τοῦ λόγου § 24 δὲν εἶναι Δημοσθένειος, διότι εἰς τὸν λόγον Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 71 λέγεται *οὕτω γὰρ ἴσως ἀνεπίφθονον εἰπεῖν*. Σελ. 216 ὁ Δημοσθένης, ἂν ἤθελε νὰ εἶναι γνήσιος, ἔπρεπε νὰ γράψῃ § 37 *ἀπολοφυράμενοι ἢ ὀλοφυράμενοι*, ὅπως γράφεται εἰς ὅλους τοὺς σφισομένους ἐπιταφίους, ὅχι ὅμως ἀποδυσάμενοι.

θάπέφευγε νὰ μεταχειρισθῆ ἐκείνας τὰς ἐκφράσεις, ποῦ θὰ καθίστων τὸ ἔργον του Δημοσθενικώτερον ; Τὸ ἄν ἐπιτρέπεται δὲ εἰς ἀρχαῖον Ἑλληνα συγγραφέα νὰ εἰπῆ ἐνταῦθα ἐτάχθη τὸ δίκαιον, τάττω μετὰ τοῦ δικαίου ἑμαυτόν, σ υ ν τ ά τ τ ο μ α ι τ ῶ δικαίῳ, ἀμύνομαι μετὰ τοῦ δικαίου κλπ., εἶναι ζήτημα, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν νομίζω, ὅτι δικαιουῦμαι νὰ σπαταλήσω τὸν πολύτιμον τοῦ περιοδικοῦ τούτου χῶρον διὰ τὸν ἔχοντα καὶ στοιχειῶδες αἰσθημα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, δὲν ὑπάρχει καὶν τοιοῦτον ζήτημα.

2) Νομίζει ὁ κ. Τραχήλης, ὅτι ἀποδεικνύει τὸ νόθον τοῦ λόγου ἀπαριθμῶν χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἐπιτάφιος «μιμεῖται» τὸν Ἴσοκράτην ἢ τὸν Πλατωνικὸν Μενέξενον ἢ ἄλλους συγγραφεῖς. Δὲν λαμβάνει δὲ ὑπ' ὄψιν α') ὅτι μίμησιν δὲν ἀποδεικνύει κάθε ὁμοιότης μακρινῆ εἰς τὰ νοήματα ἢ τὰς ἐκφράσεις, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον, ὅταν πρόκειται περὶ εἶδους λογοτεχνικοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαν καθιερωθῆ ὠρισμένα, ἀπαραίτητα, τυπικῶς ἐπανερχόμενα συστατικά, ὅπως ὁ ἐπιτάφιος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ ὁ Μενέξενος εἶναι «μίμησις» τοῦ Πανηγυρικοῦ καὶ ὁ Λυσιακὸς Ἐπιτάφιος καὶ ὅλοι μεταξὺ των. Ἡ σύγχρονος φιλολογικὴ μέθοδος παραδέχεται μίμησιν μόνον, ὅπου ἀποκλείεται ἀπολύτως πᾶσα σύμπτωσης εἴτε εἰς τὰ νοήματα εἴτε εἰς τὴν διατύπωσιν, ὅπου παρατηρεῖται ἄκαιρος καὶ ἀπροσδιόνυσις εἰς τὸ ἓνα ἔργον χρήσις νοημάτων καὶ μορφικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ὀρθῶς καὶ καταλλήλως λέγονται εἰς τὸ ἄλλο, ὅπου διασπᾶται εἰς τὸ μιμούμενον ἔργον ἢ συνοχὴ τῶν ἰδεῶν ἢ τοῦ ὕφους χάριν παρεμβολῆς ἀλλοτρίων, ἐκ τοῦ προτύπου εἰλημμένων στοιχείων κλπ. κλπ., β') ὅτι καὶ ἀποδειχθέντος, ὅτι χωρίον τι τοῦ Ἐπιταφίου προϋποθέτει τὴν γνῶσιν ἄλλου συγγραφέως, δὲν ἀκολουθεῖ ἐκ τούτου, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ γνησίου Δημοσθενικοῦ ἔργου ¹⁾. Ὁ γνήσιος Δημοσθένης ἢ ὁ ὕνα το ἢ μᾶλλον ἔπρεπεν, ὡς μορφωμένος ἄνθρωπος τῶν Ἀθηνῶν, νὰ γνωρίζῃ ἔργα, ὅπως ὁ Πανηγυρικὸς τοῦ Ἴσοκράτους, ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους παρὰ Θουκυδίδη, ὁ Μενέξενος τοῦ Πλάτωνος κλπ. Ὁ δὲ Wendland ἀπέδειξεν εἰς ἐξαίρετον μελέτην του εἰς τὰ Nachrichten τῆς Ἐπι-

¹⁾ Σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν αὐτὴν, θὰ ἔπρεπεν ὁ Περὶ παραπροσβείας λόγος τοῦ Αἰσχίνου, ποῦ ἀντιγράφει σχεδὸν αὐτολεξεῖ περικοπὰς ὀλοκλήρους μαζί μὲ τὰ ἱστορικὰ λάθη των ἀπὸ τὸν Περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνδοκίδου, νὰ ᾔτο ἀποδεδειγμένως νόθος.

στημονικῆς Ἑταιρείας τοῦ Göttingen 1910, 289 κέξ., εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἶχα παραπέμψει ἐν τῇ πραγματείᾳ μου, ὅτι οἱ πολιτικοὶ τοῦ Δημοσθένους λόγοι περιέχουν πλεῖστα χωρία, εἰς τὰ ὅποια πολεμοῦνται Ἰσοκρατικαὶ ἀπόψεις. Μόνον ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἔργα γραφέντα μετὰ τὸ 338 μιμεῖται ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἐπιταφίου, τίθεται τότε ἡ γνησιότης του ἐν ἀμφιδόλῳ.

Ἄλλ' οὔτε προγενεστέρων καὶν ἔργων παρατηρεῖται μίμησις ἐνταῦθα. Παραθέτω ὅλα τὰ χωρία, ποῦ ἀναφέρει ὁ κ. Τραχήλης, διὰ νὰ κρίνη ὁ ἀναγνώστης.

Σελ. 211. § 5 πάντα γὰρ τὰ τίκτονθ' ἅμα καὶ τροφήν τοῖς γιγνομένοις ἅπ' αὐτῆς τῆς φύσεως φέρει ὅπερ ἢδ' ἡ χώρα πεποίηκεν ~ Ἰσ. 4,28 ἐκτίθεται, πῶς διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθη ἡ γεωργία τῶν δημητριακῶν. Πλάτων Μενέξ. 237e, ὁμιλῶν καὶ αὐτὸς περὶ τῆς αὐτοχθονίας, λέγει: πᾶν γὰρ τὸ τεκὸν τροφήν ἔχει ἐπιτηδείαν ὣς ἂν τέκη, ὣς καὶ γυνὴ δῆλη τεκοῦσά τε ἀληθῶς καὶ μὴ κλπ. Καθὼς βλέπει κανεῖς, πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ κοινοῦ τόπου τῆς αὐτοχθονίας καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γεωργίας, ὁ ὁποῖος εἰς ὅλους τοὺς ἐπιταφίους, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τοῦ Ὑπερείδους § 7, ἀπαντᾷ.

Σελ. 211. § 7 οἱ γὰρ τῆς τὸν κατὰ τὸν παρόντα χρόνον γενεᾶς πρόγονοι καὶ πατέρες καὶ τούτων ἐπάνω τὰς προσηγορίας ἔχοντες, αἷς ὑπὸ τῶν ἐν γένει γνωρίζονται ~ Ἰσ. 4,24 αὐτόχθονες ὄντες καὶ τῶν ὀνομάτων τοῖς αὐτοῖς οἷσπερ τοὺς οἰκειοτάτους τὴν πόλιν ἔχοντες προσειπεῖν μόνοις γὰρ ἡμῖν τὴν αὐτὴν τροφὸν καὶ πατρίδα καὶ μητέρα καλέσαι προσήκει. Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ εἰπῇ, ἂν βλέπει καὶ ἔχνος ὁμοιότητος. Εἰς τὸ Δημοσθενικὸν χωρίον λέγεται περὶ τῶν προγόνων, πατέρων, πάππων, θείων, καὶ ὅπως ἄλλως οὔτοι διὰ συγγενικῶν ὀνομάτων χαρακτηρίζονται, τῆς παρούσης γενεᾶς. Ὁ Ἰσοκράτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς αὐτοχθονίας τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι μόνοι εἶναι καὶ τέκνα κυριολεκτικῶς τῆς πατρίδος των καὶ ἐτρέφησαν ὑπ' αὐτῆς διὰ τοῦ σίτου. Ἔτσι προχωροῦμεν εἰς ἀθέτησιν κειμένου, προτοῦ ἀκόμη το ἐννοήσωμεν ¹⁾).

¹⁾ Ὁ κ. Τραχήλης το δμολογεῖ ἐμμέσως λέγων, ὅτι εἶναι «τὸ νόημα ἀκατάληπτον».

Σελ. 211· ἐν § 9 ὁμιλῶν ὁ Δημοσθένης περὶ τῶν μυθικῶν κατορθωμάτων τῶν Ἀθηναίων, προσθέτει τὸν κοινὸν τῶν ἐπιταφίων τόπον· ὦν οὕτως ἕκαστον εὐσχήμονας καὶ πολλοὺς ἔχει λόγους, ὥστε καὶ τοὺς ἐν μέτροις (ἐμμέτρους codd.) καὶ τοὺς τῶν ἀδομένων ποιητᾶς καὶ πολλοὺς τῶν συγγραφέων ὑποθέσεις τὰ κείνων ἔργα τῆς αὐτῶν μουσικῆς πεποιῆσθαι. Ὁ κ. Τραχήλης παραθέτει, ὡς πρότυπον προφανές, ἐξ οὗ παρέλαβεν ὁ γράψας, τὸ χωρίον τοῦ Μενεξένου 239b ποιηταί τε αὐτῶν ἤδη ἱκανῶς τὴν ἀρετὴν ἐν μουσικῇ ὑμνήσαντες εἰς πάντας μεμνηνάσιν¹⁾. Καὶ ἐρωτῶ· ποῦ συναντᾶ κανεὶς ἐδῶ «μίμησιν», οἷαν ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω;

Σελ. 212· ἐπικαλούμενος ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἐπιταφίου § 13 τὴν εὐνοϊαν τῶν ἔξω τοῦ γένους, «διέστρεψεν»²⁾ τὰ ἐξῆς χωρία, ποῦ εἶχεν ἀναγνώσει: Θουκ. 2,34 συνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων 2,36 τὸν πάντα ὁμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων καὶ Μενέξ. 235b ξένοι τινὲς ἔπονται καὶ συνακροῶνται. Ὡστε οὔτε ἐλληνικὰ δὲν ἤξευρεν ὁ ἄθλιος!

Σελ. 213 τὸ χάριν προσποιεῖ § 14 «λέγεται κατὰ τὸ ἐν Ἀπολ. Σωκρ. 20 χάριν προσειδέναί». Ὅστις ἀμφιδάλλει, ἄς προσέξῃ, ὅτι καὶ ἐδῶ ἔχομεν χάριν καὶ ἐκεῖ, καὶ εἰς τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο χωρίον ἓνα σύνθετον μὲ τὴν πρός! Καὶ αὐτὸ λέγεται φιλολογικὴ ἐπιστήμη!

Σελ. 214. Ἄλλη ἀπόδειξις «μιμήσεως»· § 24 ἀπαντᾶ ἡ λέξις ζῆλος, ἣτις «καὶ παρὰ Λυσία (Ἐπιτάφ. 48.60) καὶ ἐν Μενεξένῳ (242a) καὶ παρ' Ὑπερείδῃ (sic) (Ἐπιτάφ. 30)». Κρῖμα μόνον, ποῦ, ἐκτὸς τῶν χωρίων τοῦ Ἐπιταφίου, ἀπαντᾶ 9 ἀκόμη φορές εἰς γνήσια ἔργα τοῦ Δημοσθένους. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ νόημα τῆς φράσεως, παραπέμπω εἰς ὅσα εἶπα ἀνωτέρω σ. 126.

Σελ. 215 ἄλλη χειροπιαστὴ μίμησις· § 26 αἱ δὲ δημοκραταὶ πολλά

¹⁾ Τὸ νόστιμον εἶναι, ὅτι, ἐν ᾧ τὰ παρὰ Δημοσθένει εὐρίσκει ὁ κ. Τραχήλης «ἐκφράσεις σχολῆς ἤδη φιλολογούσης» (θα ἤθελα νὰ ἤξευρα, πῶς χαρακτηρίζει τότε τὰ παρ' Ἰσοκράτει), παραπέμπει εἰς «παρόμοια» τοῦ Μενεξένου, τὸν ὁποῖον ὁμως δὲν θεωρεῖ νόθον, ἂν καὶ περιέχει παρομοίας «ἐκφράσεις σχολῆς ἤδη φιλολογούσης».

²⁾ Ὅσον ἀφορᾷ, εἰς τὸ ὅτι «θηρεύει δόξαν λόγων» σελ. 212, τί θὰ ἔλεγε ὁ κ. Τραχήλης διὰ τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Ὑπερείδου § 2;

τ' ἄλλα καὶ καλὰ καὶ δίκαια ἔχουσιν ἐγράφη. «ἐξ ἀναμνήσεως τῶν παρὰ Σοφοκλ. Ἀντιγ. 506 ἀλλ' ἢ τυραννὶς πολλὰ τ' ἄλλα εὐδαιμονεῖ». Τὸ δὲ ὦν τὸν εἶ φρονοῦντι' ἀντέχεσθαι δεῖ «ἐξ ἀναμνήσεως τῶν παρὰ Δημ. Κατὰ Φιλίππ. Β, 24 ἢ φύσις τῶν εἶ φρονοῦντων... ταύτης ἀντέχεσθε». Πάλιν καλὰ, ποῦ δὲν κατέχει ὁ κ. Τραχήλης «ἐξ ἀναμνήσεως» καὶ ἄλλα χωρία, εἰς τὰ ὅποια ν' ἀπαντοῦν αἱ κοινόλεκτοι φράσεις πολλὰ τ' ἄλλα, εἶ φρονοῦντες, ἀντέχεσθαι.

Σελ. 215 τὰ ἐν § 36 λεγόμενα, ὅτι πρέπει νὰ φέρουν πρῶως τὴν συμφορὰν, διότι αὐτὸ καὶ τιμὴν εἰς τοὺς νεκροὺς φέρει καὶ πλείστην εὐδοξίαν πᾶσι τῇ πόλει καὶ τοῖς ζῶσι, συνήθης προτροπὴ εἰς ὄλους τοὺς ἐπιταφίους, ἐλέχθησαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μενεξ. 249c τοῖς τε γὰρ τελευταῖοι καὶ τοῖς ζῶσι οὕτως ἂν προσφιλέστατοι εἶτε καὶ ῥᾶστοι θεραπεύειν τε καὶ θεραπεύεσθαι, (ἢ ὁμοιότης προφανῆς· τί χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;), ἀλλὰ «μεταβαλλόμενα ἐπὶ τὸ ἀλογώτερον». Γνωρίζετε δέ, ποῦ κεῖται ἡ ἀλογία; Ὅτι τὸ νὰ φέρουν πρῶως τὴν συμφορὰν φέρει εὐδοξίαν πλείστην διὰ τὴν πόλιν καὶ διὰ τοὺς ζῶντας· ὥστε, κατὰ τὸν κ. Τραχήλην, ἡ γενναιότης τῶν ἐπιζώντων ἐν ταῖς συμφοραῖς ἀποτελεῖ τίτλον τιμῆς μόνον διὰ τοὺς νεκρούς, ἀδοξίαν δὲ διὰ τοὺς ζωντανούς! Ὁρισμένως ἀρχίζει κανεὶς νὰ προτιμᾷ τὴν «ἀλογίαν» τοῦ συγγραφέως τοῦ Ἐπιταφίου, ὅστις ὁἷον καὶ ἂν εἶναι, ἀπὸ τὴν «λογικὴν» τοῦ ἐπικριτοῦ του.

3) Ἄλλη κατηγορία ἐνδείξεων κατὰ τῆς γνησιότητος εἶναι, κατὰ τὸν κ. Τραχήλην, αἱ «μὴ δημοσθένειοι» λέξεις. Ὀνομάζει δὲ τοιούτοτρόπως τὰς λέξεις τοῦ Ἐπιταφίου, αἵτινες δὲν ἀπαντοῦν (ἢ νομίζει, ὅτι δὲν ἀπαντοῦν) εἰς ἄλλα Δημοσθενικὰ ἔργα. Ἐναντίον τοῦ τελείως πεπαλαιωμένου τούτου τρόπου, ὁ ὁποῖος νομίζει, ὅτι δύναται ν' ἀθετῇ τὴν γνησιότητα μηχανικῶς τῇ βοήθειᾳ ἐνὸς Index verborum, ἀπήνητησα ἤδη εἰς τὴν μελέτην μου σ. 256¹. «φυσικὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ οἰκοδομήσῃ τις τὴν ἀθέτησιν ἐπὶ τῶν λέξεων τούτων (ἐννοῶ τὰς ὀλίγας ποιητικὰς λέξεις, αἵτινες εἶναι φυσικὸν νὰ συναντῶνται εἰς ἐπιδεικτικὸν λόγον) καὶ ἐπὶ ἄλλων, αἵτινες, κατὰ σύμπτωσιν, μόνον εἰς τὸν προχείμενον λόγον ἀπαντῶνται. Τοιαῦτα ἅπαξ εἰρημένα εὐρίσκονται καὶ εἰς ἄλλα γνήσια ἔργα. Τὸ ζήτημα πρέπει ὡς ἐξῆς μᾶλλον νὰ διατυπωθῇ· ἢ δύνατο ὁ Δημοσθένης νὰ ἔχη μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν ταύτην ἢ ὄχι;»

Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχήλης προσάγει, ὡς ἀποδείξεις ἐναντίον τῆς γνησιότητος, τὰς λέξεις ἐπάνω καὶ γνωρίζονται § 7¹⁾, τοὺς τῶν ἀδομένων ποιητῶν καὶ μουσικῆ «ἐν τῇ πλατωνικῇ σημασίᾳ» (σ. 211· θὰ ἤθελα νὰ γνωρίζω, τί σημαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μουσικῆ ἐν μὴ πλατωνικῇ σημασίᾳ), «διαλαβεῖν» = ἐπισχεῖν» § 13 (κυρίως· νὰ διακόψω — ἀν ἦνοιγε τοῦλάχιστον ἓνα λεξικὸν ὁ κ. Τραχήλης!), καὶ ἄν ῥηθῆ ἀπροσώπως § 14, χάριν προσποιεῖ § 14 (σ. 213), ὁ δαίμων παραδῶ § 19 σ. 213 (ἔπρεπε, κατὰ τὸν κ. Τραχήλην, ὁ Δημοσθένης νὰ λέγῃ ἀείποτε δῶ ἢ νεῖμη), ἀγνωμοσύνη § 20 (ἴδε περὶ αὐτοῦ ἀνωτ. σ. 127²⁾), ἐξαρέσῃται, εὐρώσῃται, δέος ἐνεργάζονται (πρὸλ. 23,103 φόβον καὶ δέος παριστάν) §§ 25έ. Ὅλα αὐτὰ εὐρίσκει «παράδοξα» ἢ «μὴ Δημοσθενεία». Οὐδαμοῦ τολμᾷ νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι πρόκειται περὶ λέξεων ἀναττικῶν ἢ μεταγεστέρων, μόνον δὲ διὰ τὴν λέξιν ὑπόθεσις ἐν § 9 καὶ 27 εὐρίσκει σ. 211, ὅτι λέγεται «ἐν νεωτερικῇ σημασίᾳ», πλανώμενος καὶ παρανοῶν τὰ χωρία· διότι ὑπόθεσις = θέμα § 9 καὶ ὑπόθεσις = βᾶσις (ὄχι τρόπος) § 27 εἶναι, ὅπως διδάσκουν τὰ λεξικά³⁾, ἀττικώταται σημασίαι. Παρανόησις δὲ τοῦ κ. Τραχήλη εἶναι καὶ ἡ ἐν § 20 (σ. 213) ἐρμηνεία «πρόφασιν = ἀπόδειξιν», ἐν ᾧ σημαίνει ἀπλούστατα πρόφασιν. Ἐπ' ἴσης καὶ μόνον ἀπὸ τὸν Περὶ τοῦ στεφάνου λόγον βλέπομεν πιστοποιούμενον ἐνδεκάκις³⁾ ἐκεῖνο, ποῦ διδάσκουν καὶ τὰ γραμματικὰ ἐγχειρίδια⁴⁾, ὅτι τὸ ποιητικὸν αἴτιον δὲν τίθεται ὑποχρεωτικῶς κατὰ δοτικὴν, ὅταν τὸ ῥῆμα εἶναι εἰς παρακείμενον. Καὶ ὁμοίως ὁ κ. Τραχήλης προσήγαγεν, ὡς ἀπόδειξιν κατὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι § 10 λέγεται προεῖρηται ὑπ' ἄλλων καὶ ὄχι ἄλλοις (σ. 211).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν τῶν «μὴ Δημοσθενείων λέξεων», ἄς μου ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσω, ὅτι ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ Index Demosthenicus τοῦ Preuss ἠρίθμησα 216 ὅλας λέξεις, ἀπαντώσας εἰς ἓνα μόνον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους — καὶ περιωρίσθην εἰς

¹⁾ Σελ. 211· τὸ δεύτερον κακῶς, διότι ἀπαντᾷ καὶ 25,100.

²⁾ Πρὸλ. Δημ. 3,1 τὴν ὑπόθεσιν, περὶ ἧς βουλευέσθε, 2,10 τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις. Σεβόμενος τὸν ἀναγνώστην ἀποφεύγω τὴν ἀηθλίαν ν' ἀντιγράψω ἄρθρα λεξικοῦ.

³⁾ §§ 42. 99. 126. 133. 158. 188. 213. 250. 251. 257. 262. 263.

⁴⁾ Kühner - Gerth I 128.

μόνας τὰς ἀπὸ τοῦ Α ἀρχομένας καὶ εἰς μόνα τὰ μηδέποτε ἀμφισβητηθέντα ἔργα¹⁾).

Εἰς οὐδένα δὲ γνήσιον λόγον λείπουν τελείως τοιαῦται λέξεις. Ἵνα μὴ δὲ νομισθῆ, ὅτι πρόκειται περὶ τελείως εἰδικῶν λέξεων, ἀναφέρω μερικάς: ἀγκῶν, ἀγυιά, ἀγωνιῶ, ἀδίδακτος, ἀζήμιος, ἀκοσμῶ, ἀγωνιστής, ἀδιάφθορος, ἀδυναμία, ἀκατάστατος, ἀνδραποδιστής, ἀθροίζω, ἄθυμος, ἀκαθαρσία, ἀκουσίως, ἀκέραιος, ἀπαίδευτος, ἀπείρω, ἀψευδής, ἄψυχος, ἀπόγονος, ἀνύω, ἀπόδρασις, ἀπεργάζομαι, ἀπομάττω, ἀνύποπτος, ἀπεχθῶς, ἄποικος, ἀπόστασις, ἄρνησις, ἄπολις, ἀτιμώρητος, ἀπραγμοσύνη, ἀπορρίπτω, ἀταξία, ἀτάκτως, ἀσμένως, ἀποσπῶ, ἄσπονδος, ἄπω, ἀργύρεια, ἄσμα, ἀφόρητος, ἀποχρῶμαι, ἀσελγῶ, ἀυλητής, ἀποψήφισις, ἀργία, ἀπρόσκλητος, ἀργός, ἀρκοῦντως, ἀστράτευτος, ἀκρασία, ἀνθῶ, ἀλογία, ἀναμείγνυμι, ἀλαζονεύομαι, ἀνανδρος, ἀνερωτῶ, ἀνομία, ἀλλάσσομαι, ἄλλες, ἀναβιβάζω, ἀνάστατος, ἀνασώζω, ἀμαθής, ἀμείβομαι, ἄμιλλα, ἀνάπανσις, ἀναγορεύω, ἄμεμπτος, ἀνάρρησις, ἀμφοτέρωθεν, ἀναγγέλλω, ἀνήκοος, ἀνεγείρομαι, ἀνιάτως, ἀνέλπιστος κλπ. κλπ. Μὲ τὸ ἴδιον δικαίωμα θὰ ἠδύνατο κανεὶς ὅλας αὐτὰς τὰς λέξεις νὰ χαρακτηρίσῃ, ὡς «μὴ δημοσθενείους» καὶ «παραδόξους», ὅπως ὁ κ. Τραχήλης τὰς λέξεις ἐπάνω καὶ γνωρίζω. Ἔτσι δὲν θὰ ἔμενε κανένας λόγος τοῦ Δημοσθένους γνήσιος — καὶ θὰ ἠσυχάζαμεν. Ἄλλ ἐρωτῶ· θὰ πετέλουν ἐνδείξεις νοθείας ἐνὸς λόγου λέξεις, ὅπως ἀναδασμός, ἄλλη, ἀκολασία, ἀκτὴ, ἀλυσιτελῶς, ἄσκησις, ἀνέρχομαι, ἄνισος, ἀποτέμνω, ἀπαίτησις, ἀποβάλλω, ἀσθένεια, ἀπόδοσις, ἀπόπειρα, ἀποικία κ.τ.τ., διότι κατὰ τύχην δὲν ἀπαντοῦν εἰς κανένα δμολογουμένως γνήσιον ἔργον τοῦ Δημοσθένους;

4) Ἀκόμη μικροτέραν ἀποδεικτικὴν σημασίαν ἔχουν οἱ αἰσθητικοὶ χαρακτηρισμοὶ τοῦ κ. Τραχήλη. Διότι, καὶ ἂν ὁ κ. Τραχήλης ἦτο μεγαλύτερα αὐθεντία *in aestheticis* καὶ ἂν ἦσαν τοιαύτης φύσεως οἱ χαρακτηρισμοὶ του, ὥστε ὅλος ὁ κόσμος νὰ τους ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐπιτυχεῖς, πάλιν θ' ἀπεδείκνυαν τὸ πολὺ πολὺ, ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης κάποτε, ὅπως καὶ ὁ Ὅμηρος, νυστάζει — ὄχι ὅτι τὸ ἔργον εἶναι νόθον. Ὅπως θὰ

¹⁾ Μόνον ὁ Περὶ τοῦ στεφάνου περιέχει 31, ὁ Κατὰ Μειδίου 32, ὁ Περὶ παραπρεσβείας 27, ὁ σύντομος σχετικῶς Β'. Ὀλυνθιακός 6 κλπ. κλπ.

ἴδωμεν ὁμως, οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ κ. Τραχήλη εἶναι ἀτυχεῖς ἢ προέρχονται ἀπὸ παρανόησιν τοῦ κειμένου.

Περὶ τῶν § § 13 ἐ, ἀτινα εὕρισκει «παράδοξα καὶ πόρρωθεν τὸν σοφιστὴν μηνύοντα» σ. 212, ὠμίλησ' ἀνωτέρω σελ. 123.

Ἐν σ. 213 προσάγεται, ὡς ἀπόδειξις κατὰ τῆς γνησιότητος, ὅτι τίθεται ἀόριστος ἀντὶ παρατακικοῦ εἰς τὴν φράσιν: εἴ τις ἐφύετο κοινὸς πᾶσιν κίνδυνος τοῖς Ἕλλησιν, οὗτοι πρῶτοι προείδοντο § 18 (τὸ ἐφύετο, ὡς γνωστόν, δὲν σημαίνει ὅτι κάθε φοράν παρουσιάζετο νέος κίνδυνος, ἀλλ' ὅτι σιγά-σιγά καὶ ἀνεπαισθήτως ἐφύτρωνεν ὁ κίνδυνος καὶ ἐμεγάλωνεν). Καὶ ἐρωτῶ ποῖος γραμματικὸς κανὼν ἐπιβάλλει ἐδῶ τὸν παρατακικόν; Καὶ ἐρωτῶ τὸν ἀναγνώστην τώρα, ὅχι τὸν κ. Τραχήλην· θὰ ἦτο ζωηροτέρα καὶ ὠραιοτέρα ἢ φράσις, ἂν ὑπῆρχε παρατακικός, ἢ τοῦναντίον;

Ὁ Δημοσθένης ἰσχυρίζεται § 21, ὅτι ἡ νίκη εἶναι τῆς τύχης ἔργον ὅχι τῶν Μακεδόνων ἀπόκτημα. Κανείς, λέγει, τῶν ἀντιπάλων ἐρωτώμενος δὲν θὰ εἶναι τόσοσιν τολμηρός, ὥστε ἀντιποιήσασθαι τῶν πεπραγμένων = ὥστε νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι τὰ γενόμενα εἶναι ἴδιον αὐτοῦ ἔργον. Καὶ ὁμως ὁ κ. Τραχήλης εὕρισκει «ἀοριστίαν ἐκφράσεως» σ. 214. Ἀόριστον εὕρισκει καὶ τὸ § 22 τοῖς ἐπὶ τούτῳ ταχθεῖσι Θηβαίων καὶ προσάγει τὴν σημαντικὴν κατὰ τῆς γνησιότητος ἀπόδειξιν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλεγε τοῖς στρατηγοῖς Θηβαίων τότε θὰ ἦτο τὸ ἔργον γνήσιον!

Ὁ Δημοσθένης § 23 ὁμιλῶν μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης τοῦ 338, ὅταν εἶχαν πλέον σταματήσει πρὸ πολλοῦ αἱ ἐχθροπραξίαι, λέγει οὐδείς ἀντέστη τῶν λοιπῶν (Ἑλλήνων). Ὁ κ. Τραχήλης ὁμως σ. 214 τον συλλαμβάνει ἀπὸ τὸ αὐτί, διὰ νὰ του δώσῃ νὰ καταλάβῃ, ὅτι, ἂν θέλει νὰ μὴ θεωρῆται Demosthenes personatus, ἔπρεπε νὰ μὴ γράψῃ ἀντέστη ἀόριστον δῆλα δῆ, ἀλλὰ ἀνθίσταται, ἀνθίστατο κ.τ.τ., διότι τὸν ἀόριστον ἐδικαιοῦτο νὰ χρησιμοποιοῦν μόνον μετὰ 7 ἔτη ὁ Λυκοῦργος ¹⁾).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλας ἀποδείξεις ὑστέρας συγγραφῆς τοῦ λόγου ἔχει εἰς τὰ χέρια ὁ κ. Τραχήλης. Σελ. 215· ἐν § 33 λέγει ὁ συγγραφεύς, ὅτι δλη ἡ Ἑλλάς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς οἰκουμένης συμπεπένθηκε. Αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν ἠδύνατο νὰ εἶπη μόνον ἓνας ψυχρὸς καὶ ἀμέτοχος

¹⁾ Πρβλ. καὶ ἀνωτ. σελ. 125 ¹⁾.

μεταγενέστερος, λέγει ὁ κ. Τραχήλης, ἀλλ' ὄχι ὁ ἐν συντριβῇ καρδίας ἀμέσως μετὰ τὰ γεγονότα ὁμιλῶν Δημοσθένης!

Σελ. 215 εὐρίσκει τὴν φράσιν § 37 οὐχ ὅπως πολλὰ λέξω, τοῦτ' ἐσκεψάμην, ἀλλ' ὅπως τάληθῆ «ἀνάρμοστον εἰς ἐπιτάφιον» — ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι νόθον. Ἄν τολμᾷ κανεῖς, ἄς ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀξίαν τοιοῦτου ἐπιχειρήματος.

Ἄλλὰ καὶ πλεονασμούς ἀνακαλύπτει ὁ κ. Τραχήλης. Σελ. 215: ἡ σύστασις νὰ μένουν πιστοὶ εἰς τὴν δημοκρατίαν § 26, λεγομένη εἰς ἐποχὴν μοναρχίας τοῦ Φιλίππου ἐν Ἑλλάδι, «λέγεται ἐκ περισσοῦ», διότι «ἐν Ἀθήναις πάντες ἦσαν δημοκρατικοί». Καὶ ὅμως ὁ Δημοσθένης ὁμιλεῖ ἐδῶ, ὅτι πρέπει νὰ διατηρήσουν τὰ δίκαια καὶ καλά, ὠρισμένα δῆλα δὴ πλεονεκτήματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τὰ ὅποια ἤμποροῦν κάλλιστα ν' ἀφανισθοῦν καὶ χωρὶς τυπικὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος.

«Ἀλλόκοτος πλεονασμός» (σ. 216) εἶναι ἐπ' ἴσης τὰ προσήκοντα ὡς χρῆ καὶ νόμιμα § 37. Κατὰ τὸν κ. Τραχήλην, δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ τοῦ προσήκοντα καὶ τοῦ νόμιμα, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ πράξῃ κανεῖς τὰ προσήκοντα ὡς μὴ χρῆ, κατὰ τρόπον ὄχι ὀρθόν. Καὶ ὅμως εἰς τὴν μελέτην μου σ. 254⁶ ἀνέφερα ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους τὴν ἐπισώρευσιν τῶν συνωνύμων, παραπέμπων ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Blass καὶ τὸν Rehdantz.

*
*
*

Ἀπέδειξα, νομίζω, ὅτι ἡ μελέτη τοῦ κ. Τραχήλη ἐγράφη χωρὶς γνῶσιν τῆς πραγματείας μου, ἐναντίον τῆς ὁποίας στρέφεται, καὶ χωρὶς ὁ συγγραφεὺς τῆς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ διδάγματα τῆς κριτικῆς μεθόδου καὶ τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης καὶ ὅτι τὰ «ἐπιχειρήματα», ποῦ παρουσιάζει ἐναντίον τῆς γνησιότητος, δὲν ἔχουν καμμίαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν. Ἐχρειάσθη πρὸς τοῦτο νὰ εἶμαι διεξοδικός, διεξοδικώτερος ἴσως τοῦ δέοντος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν δὲν θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἔχουν τὴν Γερμανικὴν μου πραγματείαν. Οἱ ἀναγνώσται θὰ μου συγχωρήσουν, ἐλπίζω, τὴν διεξοδικότητ' αὐτὴν εὐκολώτερον, παρὰ ἂν ἔφερα ἰσχυρισμούς μόνον ἀναποδείκτους.